

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Lenka Čeňková Součková

**Subjektivní pohled českých žen žijících v pražské čtvrti
X na počátku nového tisíciletí na mateřství.
Hodnota, společenská nutnost nebo zátěž?**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: doc. PhDr. Blanka Soukupová, CSc.

Praha 2019

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 3.1.2019

.....

Lenka Čeňková Součková

Poděkování:

Touto cestou bych ráda poděkovala vedoucí mé bakalářské práce doc. PhDr. Blance Soukupové, CSc. za odborné rady, laskavý přístup a čas, který mi v průběhu vedení mé práce věnovala.

Ráda bych také poděkovala všem aktérkám mého výzkumu za ochotu sdílet se mnou informace ze svého soukromí a také za čas, který se mnou strávily.

OBSAH

OBSAH.....	4
ABSTRAKT	5
1. CÍL, VZOREK, TEORETICKO-METODICKÉ UKOTVENÍ A ETIKA VÝZKUMU	1
1.1 Cíl	1
1.2 Vzorek.....	1
1.3 Teoreticko-metodické ukotvení.....	5
1.4 Etika výzkumu	7
TEORETICKÁ ČÁST	8
2. DEMOGRAFICKÝ VÝVOJ V ČESKÉ REPUBLICE V LETECH 1993–2018 SE ZAMĚŘENÍM NA PRAŽSKÁ SPECIFIKA.....	8
2.1 Změny demografického chování v České republice.....	9
2.2 Charakteristika Prahy a Stodůlek z pohledu statistiky.....	13
3. RODINA A MATEŘSTVÍ V ČESKÉ REPUBLICE VE SVĚTLE LEGISLATIVY	23
3.1 Stát a rodina	23
3.2 Stát a mateřská dovolená a příspěvky v mateřství	24
3.3 Stát a sociální mateřství (adopce, pěstounská péče).....	28
EMPIRICKÁ ČÁST	31
4. MATEŘSTVÍ JAKO POZITIVNÍ HODNOTA, SPOLEČENSKÁ NUTNOST NEBO ZÁTĚŽ PRO ŽENY ŽIJÍCÍ V PRAZE 13	31
ZÁVĚR.....	52
5. JE MATEŘSTVÍ NA PRAHU NOVÉHO TISÍCILETÍ PRO ŽENY POZITIVNÍ ČI ABSOLUTNÍ HODNOTOU NEBO JDE O HODNOTU ZBYTNOU, SPOLEČENSKOU NUTNOST NEBO ZÁTĚŽ?.....	52
CITOVANÁ ODBORNÁ LITERATURA.....	55
INTERNETOVÉ ZDROJE	56
PŘÍLOHY-PŘEPIS NAHRÁVEK ROZHOVORŮ	59

ABSTRAKT

Bakalářská práce „Subjektivní pohled českých žen žijících v pražské čtvrti X na počátku nového tisíciletí na mateřství. Hodnota, společenská nutnost nebo zátěž?“ je mikrosondou do života současných mladých českých žen žijících v okrajové části hlavního města Prahy.

Teoretická část práce se věnuje demografickému chování obyvatel České republiky a statistickým údajům z let 1993-2018 a aktuální platné legislativě v oblasti mateřství.

Empirická část zahrnuje analýzu výsledků výzkumu, cílem je zjistit, zda mateřství na prahu nového tisíciletí znamená pro ženy pozitivní či absolutní hodnotu, nebo zda je to hodnota zbytná. Výzkum jsem prováděla na specifickém vzorku deseti žen matek, jejichž věk byl v době rozhovoru v rozmezí 30-35 let. Jedná se o ženy s rozdílně ukončeným stupněm vzdělání, pět žen má středoškolské vzdělání zakončené maturitou a pět žen ukončilo studia vysokoškolským diplomem. Okrajová městská část, kde jsem výzkum prováděla, leží na západním okraji hlavního města Prahy a dlouhodobě patří mezi jeho lidnatější části. Statistiky uvádí, že se jedná o městskou část s nejnižším věkovým průměrem obyvatelstva hlavního města.

Klíčová slova

České ženy, hodnota, mateřství, model výchovy, rodina, subjektivní prožívání mateřství

ABSTRACT

Bachelor thesis „Motherhood, as viewed by Czech women living in the municipal district of Prague X at dawn of new millenium. Value, social necessity or burden?“ is a microprobe into life of contemporary young Czech women living in the outskirts of the capital city of Prague.

The theoretical part dedicate to demographical behaviour of the population of Czech Republic and statistical data in 1993-2018, and currently valid legislative in the area of motherhood.

The empirical part includes the analysis of the research results, the aim is to find out whether maternity at the threshold of the new millennium is a positive or absolute value for women or whether it is worthwhile. I conducted a survey on a specific sample of ten female mothers, whose age was at the time of the interview between 30-35 years of age. These are women with a different degree of education, five women have a secondary education completed by a school-leaving examination, and five have graduated with a university degree. The outskirts, where I conducted the research, lies on the western edge of the capital city and has long been one of the most populous parts of it. Statistics shows, that it is the city district with the lowest age average of population of the capital city.

Keywords

Czech women, value, motherhood, upbringing methods, family, subjective experience of motherhood

1. CÍL, VZOREK, TEORETICKO-METODICKÉ UKOTVENÍ A ETIKA VÝZKUMU

Motto:

„Mateřství je nejlepší věc, která mě potkala. Absolutně jsem netušila, že se se mnou něco takového stane. Ten, kdo dítě nemá, si nemůže uvědomit, co mu do života přinese. Přála bych ženám, které se z jakéhokoli důvodu rozhodly být bezdětné, aby změnily názor. Já, která jsem byla workoholička a vlastně kariéristka, jsem najednou zjistila, že to největší vítězství, kterého žena dosáhne je dítě.“¹

1.1 Cíl

Cílem mé práce je zjistit, zda mateřství na prahu nového tisíciletí znamená pro ženy pozitivní či absolutní hodnotu, nebo zda je to hodnota zbytná.

Toto zadání práce reaguje na velké změny, ke kterým po roce 1989 dochází v demografickém chování českého obyvatelstva. Narůstá počet nesezdaných soužití, snižuje se počet uzavřených manželství a odkládá se mateřství do pozdějšího věku. Ženy, které své těhotenství odkládaly do pozdějšího věku, pak mají v mnoha případech větší problémy otěhotnět a hrozí, že nemusí mateřství vůbec prožít.

1.2 Vzorek

Při svém výzkumu jsem pracovala s deseti matkami ve věkovém rozmezí 30–35 let a trvale žijících v dané městské části Praha 13 Stodůlky. Pět těchto žen ukončilo své vzdělání maturitou a pět žen má vysokoškolské vzdělání. Téměř všechny aktérky kopírují partnerský vztah svých rodičů, jsou vdané a jedna středoškolsky vzdělaná žena s rozvedenými rodiči je také rozvedená. Rozvod rodičů je také důvod, proč další středoškolačka raději žije v dlouhodobém partnerství bez uzavírání manželství. Jediná z žen, vysokoškolačka,

¹ TICHÁ, Eva: *Největším vítězstvím je pro ženu dítě, říká advokátka Slámová*. Příloha MF Dnes 9.4.2017, OnaDnes. Praha: Nakladatelství MF Dnes. 2017, **88**(4), s.3-4.

přiznala, že je praktikující křesťanka a mezi středoškolsky vzdělanými ženami je jedna, která je pokřtěná římskokatolickou církví, ale nepraktikuje. Dvě ženy středoškolačky a dvě ženy vysokoškolačky jsou spíše pravicově politicky orientované. Dvě středoškolsky a jedna vysokoškolsky vzdělaná aktérka se politicky nevyhraňují. Další žena s vysokoškolským vzděláním volí stranu zelených a poslední se přiklání k levicovým stranám, stejně jako zbývající žena se středoškolským vzděláním.

Vysokoškolsky vzdělané ženy mají zatím první dítě, jen jedna má děti dvě. Přitom tři z nich mají samy dva sourozence a dvě jsou jedináčci. Tři ženy se středoškolským vzděláním mají dvě děti, jedna je v současnosti podruhé těhotná a poslední má dítě jedno. Všechny tyto ženy mají vlastní i nevlastní sourozence.

Níže uvádím stručné profily všech akterek, které jsou řazeny dle časové posloupnosti konání jednotlivých rozhovorů. Uvedená jména akterek jsou smyšlená, posloupnost jmen jsem vybrala abecedně, vždy jedno jméno od jednoho písmene v abecedě:

Adéla – 32 let, je vdaná a má jedno dvouleté dítě. Spolu se starší sestrou vyrostla v úplné rodině v Praze. Rodiče spolu žijí dodnes v manželství. Její matka je zaměstnaná jako matrikářka na městském úřadě a otec pracuje jako živnostník v oblasti stavebnictví. Adéla studovala Střední průmyslovou školu dopravní s maturitou a před mateřskou dovolenou pracovala jako administrátor uživatelských účtů v zahraniční firmě. Dle vlastního názoru je politicky spíše pravicově orientovaná, ale politikou se v současnosti příliš nezabývá. Přestože byla Adéla v dětství pokřtěna římskokatolickou církví, sama udává, že je bez náboženského vyznání.

Barbora – 33 let, je rozvedená a má dva syny ve věku 10 a 7 let. Po rozvodu rodičů vyrůstala s matkou v Praze, která se starala o ni jejího bratra, dvojče. Matka Barbory pracuje jako uklízečka a otec jako školník na základní škole. Vystudovala střední školu ekonomickou s maturitou, před mateřskou dovolenou pracovala jako asistentka manažera a po návratu z rodičovské dovolené je zaměstnána jako operátor call centra. Barbora je bez politické orientace i bez náboženského vyznání.

Dana – 34 let, je vdaná, má jednoho dvouletého syna a v době rozhovoru byla podruhé těhotná. Vyrůstla se starší sestrou v Praze v úplné rodině. Rodiče spolu žijí dodnes v manželství. Matka i otec jsou v současnosti v důchodu, před nímž pracovali jako učitelé.

Dana ukončila vzdělání na obchodní akademii s maturitou a před mateřskou dovolenou pracovala jako referent Ministerstva zahraničních věcí ČR. Dle svého názoru se politicky orientuje spíše levicově a je bez náboženského vyznání.

Edita – 34 let, je vdaná a má dvě dcery, 5 a 3 roky. Rodiče se v dětství rozvedli a Edita vyrůstala se starším bratrem a matkou ve vesnici za Prahou. Poté, co se matka znovu vdala, žili ve společné domácnosti ještě s nevlastním otcem a jeho dvěma staršími syny. Matka Edity pracuje jako účetní, vlastní otec je zaměstnán v povodí Vltavy a nevlastní otec je již v důchodu (původně pracoval ve stavebnictví). Edita ukončila střední průmyslovou školu s maturitou a před mateřskou dovolenou pracovala jako administrativní pracovník v bance. V době našeho rozhovoru se chystala na návrat do zaměstnání, na stejnou pozici, jako před mateřstvím. Politicky se nevyhraňuje a je bez náboženského vyznání.

Helena – 35 let, je vdaná a má dvě děti, chlapce 2 roky a dceru 3 měsíce. Spolu se starším a mladším bratrem vyrostla na vesnici, rodiče žijí v manželství dodnes. Matka pracuje jako kuchařka v mateřské školce a otec má soukromé zemědělství. Helena studovala vysokou školu přírodovědeckou, pedagogiku a ukončila ji titulem magistr. Před odchodem na mateřskou dovolenou pracovala jako administrativní pracovník hygienické stanice. Politicky se orientuje na stranu zelených a je bez náboženského vyznání.

Gabriela – 31 let, je vdaná a má jednoho syna 2 roky. S rodiči, kteří jsou manželé dodnes, vyrostla na vesnici. Má dva sourozence, staršího bratra a mladší sestru. Matka je učitelkou na střední škole a otec byl v době rozhovoru nezaměstnaný. Gabriela vystudovala lingvistiku, kterou zakončila titulem bakalář a před mateřskou dovolenou pracovala jako asistentka na personálním oddělení. Politicky je založená konzervativně a jako jediná z aktérek uvedla, že je praktikující křesťanka. Pochází z rodiny, která se z poloviny hlásí k pravoslavné církvi a druhá polovina je římskokatolického vyznání. Sama Boha nerozlišuje, jen v něj věří.

Ilona – 35 let, je vdaná a má jednu dvouletou dceru. Nemá žádného sourozence a rodiče spolu dodnes žijí v manželství. Pochází z Prahy. Matka pracuje jako účetní a otec je správce budov. Ilona vystudovala sociální vědy na vysoké škole s titulem magistr. Před mateřskou dovolenou pracovala v neziskové organizaci pomáhající rodinám s dětmi. Je bez politické orientace a bez náboženského vyznání.

Jana – 35 let, je svobodná a spolu s partnerem vychovávají dvě děti, dcera 4 roky a syn 8 měsíců. Pochází z rozvedené rodiny, vyrostla s matkou a starší a mladší sestrou na malém městě. Matka je vychovatelka v dětském domově a otec soukromý zemědělec. Jana ukončila studia na střední odborné škole s maturitou a před odchodem na mateřskou dovolenou pracovala jako zdravotní sestra. Politicky se dle svého názoru orientuje spíše pravicově a je bez náboženského vyznání.

Kamila – 31 let, je vdaná a má jednu dvouletou dceru. Vyrostla se staršími sourozenci, sestra a bratr, na malém městě s oběma rodiči, kteří jsou dodnes manželé. Matka pracuje jako vychovatelka v dětském domově a otec je zaměstnán jako právník Ministerstva vnitra. Kamila vystudovala Vysokou školu ekonomickou a před mateřskou dovolenou pracovala jako administrativní pracovník v ČSOB, kam se chystá po ukončení rodičovské dovolené opět vrátit. Politicky se orientuje pravicově a je bez náboženského vyznání.

Laura – 35 let, je vdaná a má jednoho dvouletého syna. S rodiči, kteří dodnes žijí v manželství, žila bez sourozenců na vesnici. Oba rodiče pracují ve státní správě. Laura vystudovala Vysokou školu zemědělskou s ekonomickým zaměřením a před mateřskou dovolenou pracovala v administrativě. Politicky se dle svého názoru orientuje pravicově a je bez náboženského vyznání.

Výzkum jsem se rozhodla zrealizovat v okrajové městské části, kterou je Praha 13 Stodůlky. Vznikla spojením původní historické obce a nových čtvrtí složených sídliště a vilami. První zmínky o původní samostatné obci pocházejí z roku 1159. Z důvodů nedostatku pražských obytných prostor byla obec roku 1974 připojena k Praze a roku 1981 zde byla dokončena výstavba nového sídliště. Tím však výstavba neskončila, nové bytové domy se zde staví také v současnosti. V nové zástavbě nachází domov mnoho mladých rodin, protože je toto bydlení z finančních důvodů dostupnější než centrum města. Součástí

čtvrť je velký park a chráněná krajinná údolí, kterými protéká potok, na němž jsou vystavěny vodní nádrže.²

Dlouhodobě patří Praha 13 mezi lidnatější části hlavního města. K 30. červnu 2018 bylo v hlavním městě napočítáno 1 301 132 obyvatel³. Vzhledem k neustálé výstavbě na území Prahy 13, dochází již od roku 1991 k plynulému nárůstu jejích obyvatel a k 31. prosinci 2016 bylo na tomto území napočítáno 62 624 obyvatel. Dle statistik se jedná o městskou část s nejnižším věkovým průměrem, který k témuž datu činil 38,3 roku⁴, zatímco celopražský věkový průměr byl ke stejnému datu 42,0 roku⁵.

Struktura domácností je příznačná vysokým podílem úplných rodin s dětmi a vyšším zastoupením početných domácností než v ostatních částech hlavního města Prahy. V roce 2001 se jednalo o 31 % domácností úplných rodin se závislymi dětmi, zatímco hlavní město má takovýchto domácností pouze 18 %.⁶

Charakteristiku městské části Praha 13 Stodůlky více rozvedu v kapitole 2.2 Charakteristika Prahy a Stodůlek z pohledu statistiky.

1.3 Teoreticko-metodické ukotvení

Pro svou práci jsem zvolila kvalitativní výzkum, jehož centrem je jedinec, jeho vnímání a náhled na konkrétní životní situace, které jsou analyzovány do hloubky. U kvalitativního výzkumu není cílem výběru vzorku reprezentace určité populace, ale důležitý je daný problém. Vzorek se utváří přímo pro určitý problém.⁷

² LAŠTOVKA, M., LEDVINKA, V. a kol.: *Pražský uličník. Encyklopedie názvů pražských veřejných prostranství, 1. díl (A-N)*. Praha: Libri, 1997.

LAŠTOVKA, M., LEDVINKA, V. a kol.: *Pražský uličník. Encyklopedie názvů pražských veřejných prostranství, 2. díl (O-Ž)*. Praha: Libri, 1998.

Praha zelená. [online]. [vid. 2018-12-08]. Dostupné z: <http://www.prahazelena.cz/index.html>

Pražská příroda. [online]. [vid. 2018-12-08]. Dostupné z: <http://www.praha-priroda.cz/>

³ Český statistický úřad. [online]. [vid. 2018-12-08]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xa/1-xa>

⁴ Oficiální stránky Městské části Praha 13. [online]. [vid. 2018-12-08]. Dostupné z:

<https://www.praha13.cz/O-Praze-13>

⁵ Český statistický úřad. [online]. [vid. 2018-12-08]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xa/casova-rada-dlouhodoby-vyvoj-kraje-ve-vybranych-ukazatelich>

⁶ KASALOVÁ-DAŇKOVÁ, Š.: *Sociodemografická analýza správního obvodu Praha 13 pro účely komunitního plánování. Koncepte rozvoje MČ Praha 13 pro období 2007–2013, ÚMČ Praha 13*. Praha: Demografické informační centrum (DIC), 2008, s.5-76. [online]. [vid. 2018-12-08]. Dostupné z:

<https://www.praha13.cz/file/sx61/p13sodcemanalyza.pdf>

⁷ ŠVAŘÍČEK, R. – ŠEĐOVÁ, K. a kol.: *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách.*: Praha: Portál, 2007.

Informace jsem získávala pomocí polostrukturovaných rozhovorů, které poskytují náhled na výzkumné téma prostřednictvím vnímání, subjektivního pohledu a zkušeností dotazovaných. Je možné jít do hloubky daného problému a vyjasněním otázek a odpovědí předejít případným nedorozuměním.⁸ Rozhovory jsem prováděla individuálně, vždy v prostředí příjemném pro aktérky, což byly většinou jejich domácnosti, v několika případech se jednalo o restauraci s dětským koutkem nebo hřištěm. Pokud byl rozhovor dělán v domácnosti aktérky, měla jsem možnost prohlédnout si zařízení bytu a posoudit, jak je byt přizpůsoben životu s malými dětmi. Mimo to jsem také pozorovala chování akterek vůči jejich dětem, které byly našemu rozhovoru přítomny. Pokud rozhovor probíhal mimo domovské zázemí akterek, pozorovala jsem pouze přístup a chování aktérky k dítěti.

S ústním souhlasem akterek jsem rozhovory nahrávala na mobilní telefon a poté je jednotlivě přepsala spolu s komentáři. Jednotlivé rozhovory trvaly 30-45 minut.

Otázky, které jsem aktérkám kladla, se dají rozdělit do několika podskupin. V rámci výzkumu mě zajímalo, zda ženy plánují přenést rodičovský vzor do praxe při výchově vlastních dětí. Dále jsem se snažila zjistit, jaké představy měly aktérky o vlastní domácnosti a mateřství, a to od jejich útlého věku, přes pubertu až po realizaci a založení vlastní rodiny. K mateřství neodmyslitelně patří vzpomínky žen na otěhotnění, na to, jak se připravovaly na porod dítěte, také na porod samotný a příchod domů z porodnice. Další otázky se týkaly pomoci, kterou ženám poskytují nebo naopak neposkytují jejich partneři a rodiny. Důležitý je také subjektivní názor akterek na podporu, kterou mladým rodinám poskytuje stát a jaká je komunální politika dané městské části. V neposlední řadě jsem zjišťovala vlastní reflexi žen na mateřství jako hodnoty v porovnání biologického a sociálního mateřství.

Jak jsem již uvedla výše, pro objektivní náhled na daný problém využiji komparativní metodu, kdy porovnam pohledy žen na mateřství s různými rodinnými a partnerskými východisky, s odlišnou výší dosaženého vzdělání, rozdílným sociálním a ekonomickým postavením rodiny a socioprofesionálním statutem. Z časového hlediska se jedná o komparaci synchronní.⁹ Objektem komparace jsou subjektivní reflexe a názory na zmíněná témata.

⁸ E_Úvod do společenskovedních metod. [online].[vid. 2018-12-08]. Dostupné z: <http://moodle.fhs.cuni.cz/course/view.php?id=614>.

⁹ HROCH, M. a kolektiv: *Úvod do studia dějepisu*. Praha: SPN, 1985, s. 234-238.

Jedná se o mikrosundu do života žen v okrajové části Prahy 13. Vzorek žen jsem získala za pomoci metody tzv. „sněhové koule“, tedy nabalováním. Původní aktérka je mně známá žena, která se do této městské čtvrti přistěhovala a již delší dobu zde s rodinou žije. Na ostatní ženy jsem získávala kontakty postupně. Ženy byly vždy předem informovány, že je budu kontaktovat, osobou, od které jsem daný kontakt obdržela. Všechny jsem před rozhovorem informovala o výzkumu a jeho cílech a ony se dobrovolně rozhodly, zda se výzkumu zúčastní. Důležitými kritérii výběru bylo místo trvalého bydliště, jejich vzdělání a věkové rozmezí 30-35 let.

Protože je oblast mateřství osobní a citlivé téma, považuji vlastní mateřství za přínos výzkumu. Ženy, se kterými jsem rozhovory vedla, ke mne právě proto získaly větší důvěru, protože mne považovaly za sobě rovnou.

1.4 Etika výzkumu

Výzkum byl prováděn v souladu s Etickým kodexem České národopisné společnosti a dalšími etickými pravidly. V mém případě se jednalo především o zveřejnění pravdivých a autentických dat a výsledků výzkumu, odkazování na relevantní publikovanou literaturu a získání dobrovolného ústního souhlasu všech subjektů výzkumu se zpracováním získaných informací. Dodržení naprosté anonymizace aktérů během zpracování informací výzkumu je nejdůležitější, protože se musí zamezit jakémukoli případnému negativnímu vlivu na životy subjektů výzkumu.¹⁰

Pořizování nahrávek a souhlas pro zpracování získaných informací bylo s aktérkami předem ústně odsouhlaseno. S cílem výzkumu byly aktérky seznámeny a měly možnost z něj kdykoli odstoupit. Pokud některá z žen projeví zájem, umožním jí náhled do přepsaných rozhovorů a přístup ke konečné práci. Náhled jí umožním s ohledem na nepoškození práv, především anonymity, ostatních účastnic. Jména všech aktérek, jejich partnerů a dětí byla z anonymních důvodů v mé práci změněna.

Se získanými údaji bude nakládáno v souladu se zákonem o Ochráně osobních údajů, zákon č. 101/2000 Sb.

¹⁰ Etický kodex České národopisné společnosti. [online].[vid. 2018-12-08]. Dostupné z: <http://www.narodopisnaspolecnost.cz/>

TEORETICKÁ ČÁST

2. DEMOGRAFICKÝ VÝVOJ V ČESKÉ REPUBLICE V LETECH 1993–2018 SE ZAMĚŘENÍM NA PRAŽSKÁ SPECIFIKA

Po sametové revoluci roku 1989 došlo v české společnosti ke změně v demografickém chování, což vedlo k mnoha změnám v životech mladých lidí. Jednalo se především o možnosti volného cestování, studia a zaměstnání v zahraničí a další. Tyto změny vedly k prudkému poklesu sňatečnosti a vzrůstu sňatkového věku o více než tři roky. Roku 1989 byl průměrný věk mužů 24,6 let a roku 1997 to bylo 27,7, u žen se zvedl sňatečný věk z 21,8 roku na 25,4. Také vzrostla rozvodovost, poklesla porodnost i počet interrupcí a další.¹¹ Autoři píšící o změnách v demografickém chování předpokládají, že se porodnost nesníží, ale dojde pouze k posunutí rodičovství do vyššího věku, stejně jako do vyššího věku lidé odsunou vstup do manželství. Tradiční model rodiny založený na manželství bude mít ve společnosti stále dominantní postavení, zároveň si však část obyvatel zvolí alternativní životní styl, jako například soužití partnerů bez sňatku, život bez partnera nebo se lidé rozhodnou pro plánovanou bezdětnost.¹²

V 90. letech došlo k poklesu porodnosti, v roce 1994 byl tento meziroční pokles živě narozených dětí nejvyšší a činil 12 %. Od roku 2001 však dochází k opětovnému nárůstu živě narozených dětí, roku 2006 byl meziroční nárůst 8,3 %. Tento nárůst je důsledkem posunutí mateřství žen narozených v 70. letech do pozdějšího věku.

Protože se ve své práci zabývám mateřstvím v jedné z pražských městských částí, zaměřím se nejen na změny v plodnosti na celostátní úrovni, ale také hlavního města. Jedním z vlivů snižování plodnosti v Praze je její suburbanizace a vysoký počet plodnosti ve Středočeském kraji, který hlavní město obklopuje. Suburbanizací je myšlena především výstavba rezidenčních lokalit v předměstských částech velkých měst¹³, Prahu nevyjímaje.

¹¹ FIALOVÁ, L., HAMPLOVÁ, D., KUČERA, M., VYMĚTALOVÁ, S.: *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Praha: Slon, 2000.

¹² HAMPLOVÁ, D., RYCHTAŘÍKOVÁ, J., PIKÁLKOVÁ, S.: *České ženy: vzdělání, partnerství, reprodukce a rodina*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003.

¹³ Suburbanizace Prahy. [online]. [vid. 2018-12-08]. Dostupné z: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/eb358d04143aa246cd537ef1db7de1dc95ed4f6b_187_27oured15.pdf

Teprve v letech 2004-2006 došlo v Praze k růstu intenzity plodnosti a tím přestala být krajem s nejnižší plodností. Oproti ostatním krajům si hlavní město drží průměr věku matek vždy o jeden rok vyšší.¹⁴

2.1 Změny demografického chování v České republice

Změny v reprodukčním chování, především v plodnosti a porodnosti, českého obyvatelstva stále patří k nejvíce sledovaným demografickým faktorům. Porodnost velmi ovlivňují také vnější činitele, ke kterým patří státní a komunální populační politika, dostupné bydlení, stabilní zaměstnání, sdílení stejných nebo podobných názorů na život, výchovu či na náboženství a hodnoty, které jsou nejen ženám v původních rodinách předávány a ony si je přebírají do svých nových rodin.

Pokud tedy přiznáváme změnu demografického chování či jakoukoli jinou společenskou změnu, musíme si uvědomit skutečnost, jestli je možné, aby k nějaké takové změně došlo bez změny hodnot, které daná společnost přijala. Hodnoty totiž určují kulturu a strukturu společnosti. Vše, co se považuje za úspěch nebo neúspěch, je s hodnotami úzce spojeno a tyto hodnoty jsou nám od dětství předávány. Dochází ke změnám v demografickém chování tedy také proto, že dochází ke změnám v hodnotách, které jsme se od dětství učili?¹⁵

Přeměna společnosti v 90. letech minulého století začínala probíhat postupně. Do nové demografické situace se v České republice od počátku devadesátých let promítají významně také změny věkové struktury obyvatelstva. Populační vývoj, zvláště počet uzavřených manželství, narozených dětí a rozvodovost je vždy v každé době svázána s aktuálním věkovým složením mladého obyvatelstva a s jeho proměnami, kterými prochází.

Mladí lidé žijící na venkově i ve městech byli od počátku 90. let ovlivněni politickými a ekonomickými změnami ve společnosti. Otevřená ekonomika umožnila hledat nové příležitosti v cestování, možnost podnikání nebo jít studovat vysokou školu, kterou do té doby, nejčastěji z politických důvodů, nemohli vystudovat všichni zájemci. Mladí lidé začali

¹⁴ Český statistický úřad, Porodnost a plodnost 2006–2010. [online].[vid. 2018-12-08]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/ci/porodnost-a-plodnost-2006-az-2010-bei2lxvhdf>

¹⁵ PRUDKÝ, L.: *Hodnoty a normy v české společnosti – stav a vývoj v posledních letech*: Praha: Kabinet pro výchovu k demokratickému občanství, Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2004, s. 11-13.

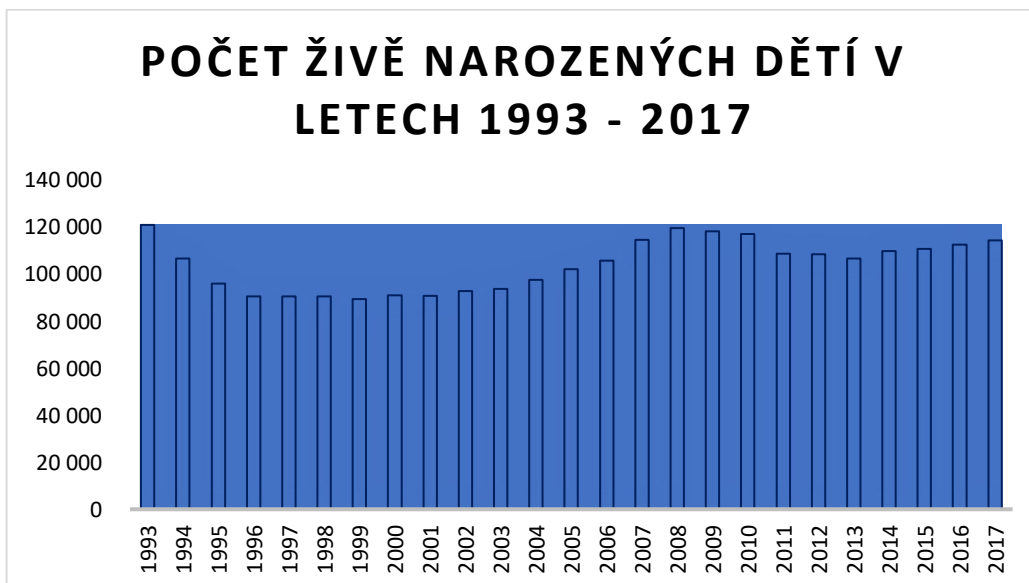
odkládat sňatek a rodičovství do pozdějších let a věk prvního sňatku i věk prvorodiček začal stoupat a přibližovat se zemím západní Evropy.¹⁶

V roce 1994 došlo k největšímu meziročnímu poklesu porodnosti o 12 %, avšak počet živě narozených dětí se stále držel nad sto tisícovou hranicí. Podle údajů ČSÚ se k 31.12.1994 narodilo 106 579 dětí. Porodnost se v roce 1995 poprvé dostala pod hranici 100 tisíc živě narozených dětí a pod touto hranicí zůstala dalších deset let až do roku 2004. Početně nejmenší ročník je 1999, kdy se narodilo pouze 89 471 živých dětí.

V roce 2005 se narodilo 102 211 dětí a s mírným nárůstem okolo 3 % ročně, s výjimkou prudšího nárůstu mezi lety 2007 až 2010, tento vývoj pokračoval až do roku 2017, kdy k 31.12.2017 Český statistický úřad evidoval 117 153 živě narozených dětí. I tak ale rok 2017 stále zdaleka nedosahuje hodnoty z roku 1993, kdy se narodilo 121 025 živých dětí. Pozvolný nárůst plodnosti od roku 2005 (viz tabulka č.1) je důsledkem posunutí mateřství do pozdějšího věku u žen narozených v 70.letech minulého století.

Tabulka č.1: Počet živě narozených dětí v letech 1993-2017

Zdroj: Český statistický úřad (údaj platný vždy k poslednímu dni v roce)¹⁷

¹⁶ KUČERA, M. – FIALOVÁ, L.: *Demografické chování obyvatelstva České republiky během přeměny společnosti po roce 1989*. Praha, Sociologický ústav AV ČR, 1996, s.51.

¹⁷ ČSÚ. Česká republika od roku 1989 v číslech – 2017. *Tab. 01.01 Vybrané demografické údaje (1989-2017)*. [online]. [vid. 2018-12-08]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/ceska-republika-od-roku-1989-v-cislech-2017-8jcopi31rm#01>

Úroveň plodnosti se v demografických výzkumech většinou spojuje se ženami. Jedná se o jejich konfrontaci s nezastupitelnou rolí matky. Proto také demografické studie sledují plodnost ve vztahu právě k ženám, porovnávají jejich průměrný věk v reprodukčním věku, rozložení plodnosti a další. Až do 90. let bylo v České republice trendem, že ženy rodily děti brzy po uzavření manželství. Ve většině případů se z ekonomických důvodů v té době preferoval tzv. dvoudětný model rodiny s krátkým intervalem mezi narozením obou dětí.¹⁸ Po roce 1989 mladí lidé ve věku 20 až 25 let získali nové možnosti seberealizace a osobního rozvoje, které byly pro mladé ženy i muže v té době velmi atraktivní a zakládání vlastní domácnosti a rodiny odsunuli na pozdější dobu.¹⁹

Jednou z možností je snazší přístup ke studiu na vysokých školách. V současnosti, kdy je vysokoškolské vzdělání pro každého mnohem dostupnější, než tomu bylo v minulosti, roste také počet žen s vysokoškolskými diplomy, což má, a do budoucna mít pravděpodobně bude, velký vliv na jejich plodnost. Dříve, kdy bylo studium na vysoké škole spíše výjimkou, neovlivňovala výše dosaženého vzdělání celkovou porodnost nijak zásadně. Bohužel je vliv vysoké úrovně vzdělání na plodnost žen spíše negativní, protože dochází k odkladům mateřství a ženy rodí děti méně a mnohdy zůstávají zcela bezdětné.²⁰

Vysoké školy například ve školním roce 2011/2012 přijaly 62 % středoškolských absolventů. K nárůstu vysokoškolských studentů došlo především v posledních deseti letech, kdy počet vzrostl z 220 tisíc na 381 272 studentů. Studium na soukromých školách navštěvuje 48 392 osob.²¹

Vzhledem k tomu, že mladí lidé dostupným vzděláním prodlužují dobu, kterou studiem stráví, oddaluje se také rození dětí do vyššího věku. Průměrný věk matky při narození dítěte se od roku 1993 až do roku 2017 pozvolna posunuje. V roce 1993 byl průměrný věk matky 25 let a ani u této hranice se nijak nezastavuje, naopak od roku 2007 se zvýšil na 29,1 let a mezi lety 2013 až 2017 již dosáhl hranice 30 let.

Vzdálenost mezi jednotlivými generacemi se tudíž stále prodlužuje. Při narození prvního dítěte je vždy věk prvorodiček v průměru o 2 roky nižší než celkový průměr. V roce 1993

¹⁸ VODÁKOVÁ, Alena, VODÁKOVÁ, Olga: *Rod ženský*. Praha: Slon, 2003, s. 354.

¹⁹ KUČERA, M. – FIALOVÁ, L.: *Demografické chování obyvatelstva České republiky během přeměny společnosti po roce 1989*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1996, s.51.

²⁰ MOŽNÝ, I.: *Moderní rodina (mýty a skutečnosti)*. Brno: Blok, 1990.

²¹ STRAŠILOVÁ, Gabriela: „Husakovy“ versus „Havlovy děti“. Praha: Měsíčník Českého Statistického Úřadu: Statistika a My, vyd. odbor statistiky trhu práce a rovných příležitostí, Vydání 11-12/2013. [online].[vid. 2018-12-08]. Dostupné z: <http://www.statistikaamy.cz/2013/12/husakovy-versus-havlovy-deti/>

měly prvorodičky v průměru první dítě ve věku 22,6 let, v roce 2017 již dosahovaly věku 28,2 let a tento trend stejně jako v prvním případě se předpokládá nadále pozvolna rostoucí.

Se zvýšeným věkem prvorodiček souvisí zvýšený věk také pro další porody, svobodní mladí lidé uvádějí, že horní hranice pro narození posledního dítěte by měla být u ženy 35 let a u muže 40 nebo 45 let.²²

Jen pro srovnání uvedu údaj z roku 1974, kdy úhrnná plodnost dítěte na ženu dosahovala 2,43. V roce 1990 to už bylo 1,89 dítěte na ženu a v roce 1999 s nejnižší porodností u nás vůbec pouze 1,13. Počet živě narozených dětí tedy klesá. Příčin této situace je jistě celá řada.

Tabulka č.2: Porovnání průměrného věku matky při narození dítěte a prvního dítěte

Zdroj: Český statistický úřad (údaj platný vždy k poslednímu dni v roce)²³

Ke změnám dochází také v odkládání plodnosti v manželství. Ještě v roce 1993 se během prvních pěti let manželství narodilo téměř 80 % dětí²⁴, z toho do jednoho roku po svatbě se

²² FIALOVÁ, L., HAMPLOVÁ, D., KUČERA, M., VYMĚTALOVÁ, S.: *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Praha: Slon, 2000.

²³ ČSÚ. Česká republika od roku 1989 v číslech – 2017. *Tab. 01.01 Vybrané demografické údaje (1989-2017)*. [online]. [vid. 2018-12-08]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/ceska-republika-od-roku-1989-v-cislech-2017-8jcopi31rm>

²⁴ KUČERA, M. – FIALOVÁ, L.: *Demografické chování obyvatelstva České republiky během přeměny společnosti po roce 1989*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1996. s.66, tabulka č.24.

narodilo první dítě 60,2 % párů. Bylo to období dostatečně dlouhé pro narození plánovaných převážně jen dvou dětí, mezi kterými byl jednoletý až dvouletý rozestup. Proto měl na celkový vývoj manželsky narozených dětí tak silný vliv počet sňatků mladých lidí trvajících méně než 5 let.

Avšak i tento stav se začal postupně měnit. V roce 2003 se doba mezi sňatkem a narozením prvního dítěte v průměru prodlužuje na 3 roky. Pouze 44 % párů se narodilo první dítě do prvního roku po uzavření manželství. Druhé dítě se do pěti let v roce 2003 narodilo jen 62 % manželských párů. U nemanželských dětí je tato hodnota ještě nižší pouze 50 %. Děti třetího pořadí se rodí častěji za delší dobu než děti druhorozené.

Mladí partneři, kteří manželství uzavřeli po předcházejícím společném soužití, přivedli na svět děti obecně ve vyšším věku než ti, kteří vstoupili do manželství přímo. V současnosti však stále platí, že mladí lidé preferují narození dětí v kratším časovém okamžiku po sobě. Trendem je stále více zřetelné odkládání narození prvního dítěte jak u mužské, tak ženské populace do pozdějšího věku. Avšak ve chvíli, kdy již první dítě mají, neposouvají do vyššího věku narození druhého dítěte.

Priority dnešní společnosti se dají charakterizovat tak, že ženy své mateřství odkládají stále na pozdější věk. Jejich touha po vzdělání prodlužuje dobu, kdy žena ještě není ekonomicky samostatná a nevydělává vlastní peníze, tolik nutné pro zabezpečení rodiny.²⁵

2.2 Charakteristika Prahy a Stodůlek z pohledu statistiky

„Počet obyvatel Prahy se mezi lety 2001 a 2017 zvýšil o 11,6 %. V uvedeném časovém období se také zvýšil podíl obyvatel Prahy na celkovém počtu obyvatel ČR z 11,4 % na 12,2 %. Na zvyšování počtu obyvatel Prahy se podílel zejména migrační přírůstek, který činil 136 tis. osob. Migrační přírůstek nabýval kladných hodnot v celém sledovaném období s výjimkou let 2001 a 2013. V roce 2017 byl migrační přírůstek v Praze 10 880 osob, což představovalo v relativních hodnotách 8,5 osob na 1 000 obyvatel středního stavu.“²⁶

²⁵ ČSÚ. Česká republika od roku 1989 v číslech – 2017. *Tab. 01.01 Vybrané demografické údaje (1989-2017)*. [online]. [vid. 2018-12-08]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/ceska-republika-od-roku-1989-v-cislech-2017-8jcopi31rm>

²⁶ ČSÚ. Česká republika od roku 1989 v číslech – 2017. *Tab. 01.01 Vybrané demografické údaje (1989-2017)*. [online]. [vid. 2018-12-08]. Dostupné z:

Počet obyvatel Prahy se tedy vlivem přirozeného přírůstku neustále zvyšuje. Přirozený přírůstek v Praze od roku 2006 nabýval kladných hodnot. Jeho maximum bylo dosaženo v roce 2010 (2 526 osob). Následoval pokles, který trval do roku 2013.

Od roku 2014 do roku 2016 přirozený přírůstek opět převyšoval hodnotu 2 tisíc osob ročně. V roce 2017 činil přirozený přírůstek 3 125 osob, což bylo v relativním vyjádření 2,4 osoby na 1 000 obyvatel.

V roce 2017 se v Praze narodilo celkem 15 378 dětí, což bylo od roku 2001, kdy přišlo na svět 9 703 dětí, nejvíce. Počet narozených v období let 2001 až 2010 rostl, v letech 2011–2013 kolísal a v letech 2014–2017 se opět zvyšoval. V roce 2017 v kraji připadalo 12,0 narozených dětí na 1 000 obyvatel.

Živých dětí, které se v roce 2017 v Praze narodilo, bylo 15 324. Na 1 000 obyvatel středního stavu tak připadalo 11,9 živě narozených dětí. Z celkového počtu bylo 52 % chlapců a 48 % dívek. Podle pořadí dítěte se nejvíce dětí narodilo prvních (52,7 %), druhých (36,6 %), třetích (8,6 %) a nejméně jako čtvrtých v pořadí (2,1 %).

Podle věku matky se narodilo nejvíce dětí matkám ve věku 30–34 let (40,8 %), dále ve věku 35–39 let (24,0 %) a následně ve věku 25–29 let (23,2 %). Výrazně méně dětí přišlo na svět matkám ve věku do 24 let (6,6 %) a ve věku 40 a více let (5,5 %).

Z hlediska rodinného stavu matky se nejvíce dětí narodilo matkám vdaným (58,7 %) a svobodným (36,6 %). Od roku 2001 docházelo k poklesu podílu dětí narozených vdaným matkám, a to na úkor nárůstu podílu dětí narozených svobodným matkám.

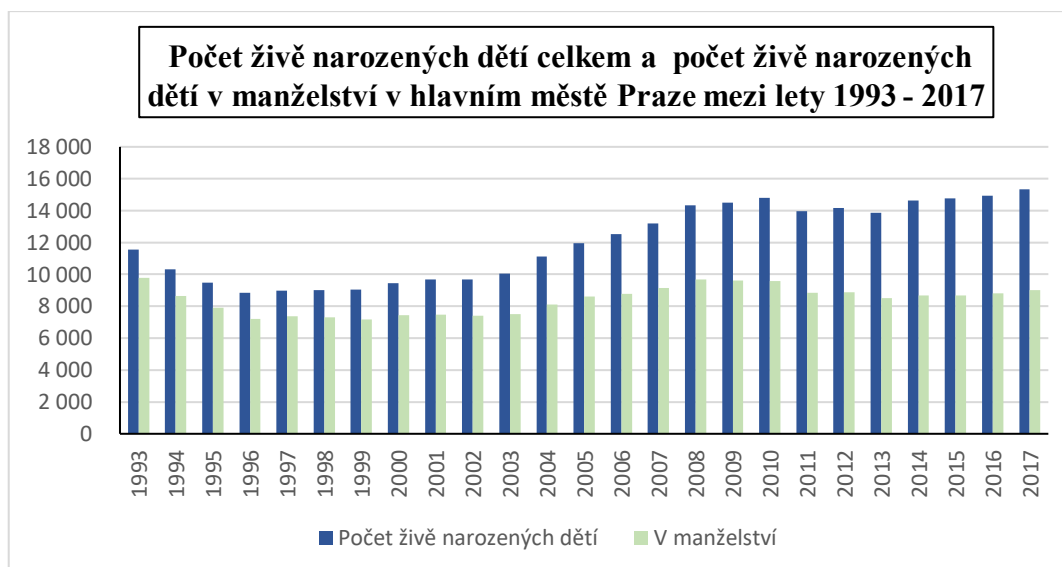
Na rozvedené či ovdovělé matky připadalo 4,6 % dětí. Mimo manželství se narodilo v kraji v roce 2017 celkem 41,3 % dětí. Dlouhodobou tendencí od roku 2001 (22,8 %) bylo neustálé zvyšování podílu dětí narozených mimo manželství. V roce 2017 dosahovala úhrnná plodnost v Praze hodnoty 1,55 dětí. Od roku 2001 (1,1) bylo obecným trendem neustálé zvyšování její míry.²⁷

<https://www.czso.cz/documents/10180/61312132/3301381801.pdf/2f76df97-c776-434e-896f-e6a60ac16959?version=1.1>

²⁷ ČSÚ. Česká republika od roku 1989 v číslech – 2017. *Tab. 01.01 Vybrané demografické údaje (1989-2017)*. [online]. [vid. 2018-12-08]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/61312132/3301381801.pdf/2f76df97-c776-434e-896f-e6a60ac16959?version=1.1>

Tabulka č.3: Počet živě narozených dětí celkem a počet živě narozených dětí v manželství v hlavním městě Praze mezi lety 1993-2017

Zdroj: Český statistický úřad (údaj platný vždy k poslednímu dni v roce)²⁸

Výše popsané změny a trendy v demografickém chování občanů celého hlavního města Prahy jsem se rozhodla porovnat s okrajovou městskou částí Praha 13 Stodůlky, ve které jsem prováděla svůj výzkum.

Podle zpracovávané sociodemografické analýzy dosahovala již v roce 2008 hustota populace v městské části Praha 13 hodnoty 4 312 osob na 1 km², což byl téměř dvojnásobek průměrné hodnoty za celé hlavní město Praha.²⁹

Struktura domácností je příznačná vysokým podílem úplných rodin s dětmi a vyšším zastoupením početných domácností než v ostatních částech hlavního města Prahy. K 31.12.2017 počet obyvatel MČ Praha 13 dosahoval 62 567 osob, a i nadále roste.

²⁸ ČSÚ. Česká republika od roku 1989 v číslech – 2017. *Tab. 01.01 Vybrané demografické údaje (1989-2017)*. [online]. [vid. 2018-12-08]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/ceska-republika-od-roku-1989-v-cislech-2017-8jcopi31rm#01>

²⁹ KASALOVÁ-DAŇKOVÁ, Š: *Sociodemografická analýza správního obvodu Praha 13 pro účely komunitního plánování*. Koncepce rozvoje MČ Praha 13 pro období 2007–2013, ÚMČ Praha 13. Praha: Demografické informační centrum (DIC), 2008, s.5-76. Dostupné z: <https://www.praha13.cz/file/sx61/p13socdemanalyza.pdf>

Naproti tomu hustota zalidnění v městské části Řeporyje, se kterou městská část Praha 13 Stodůlky tvoří od 1.7.2001 jeden správní obvod, činila pouze 280 osob na 1 km², neboť městské části Řeporyje se vyhnula rozsáhlá výstavba panelových bytů v 80.letech.

V roce 1961 dosahoval počet obyvatel správního obvodu (dále jen SO) Praha 13 zhruba 6 600 osob, přitom MČ Praha 13 a Řeporyje byly zastoupeny přibližně stejným dílem. Rozhodující vliv na počet obyvatel mělo budování velkých panelových sídlišť, pouze v části Praha-Stodůlky.

První z nich byla dokončena v průběhu osmdesátých let, což se projevilo již při sčítání v roce 1991, kdy v části Praha 13 Stodůlky žilo již 35 917 obyvatel, v Praze-Řeporyje pouze 2 200 osob. K velice intenzivnímu nárůstu došlo v letech 1991-1994, kdy se počet obyvatel zvýšil na zhruba 50 tis. V dalších letech byl růst populace velice pozvolný, k výraznějšímu vzestupu dochází opět až v průběhu posledních deseti let.

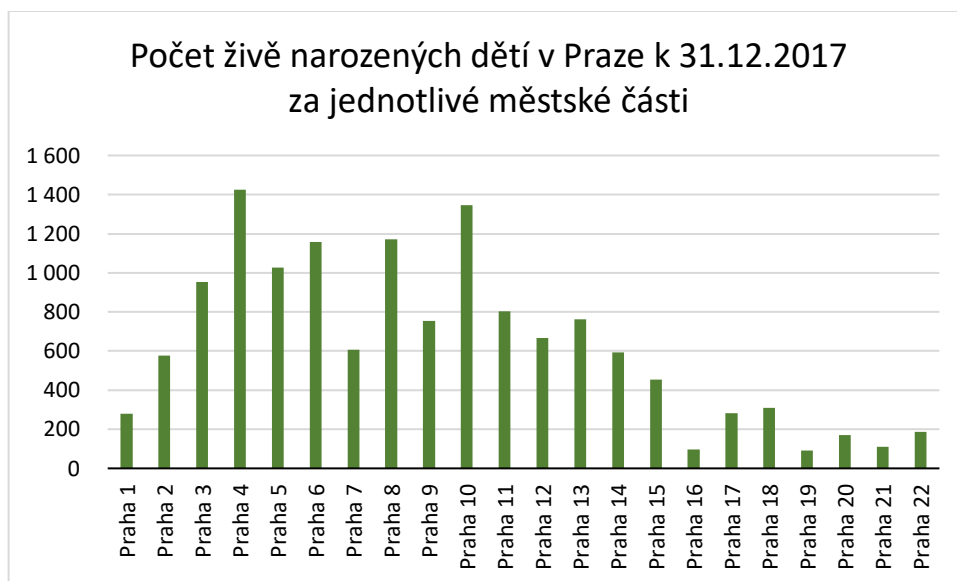
Přirozený přírůstek v SO Praha 13 za sledované období od roku 1993-2017 je kladný. Ročně se v této části narodilo zhruba 500 dětí, přičemž počet narozených dosahoval v roce 1994 jednu z nejvyšších hodnot téměř 700 dětí. V dalších letech se počet snižoval až k nejnižší hodnotě v roce 1997, následně počet narozených opět rostl (s výkyvem v roce 2003). V roce 2006 se v SO Praha 13 živě narodilo 565 dětí a v roce 2017 zatím nejvíce od počátku sledovaného období, tj. 763 živě narozených dětí.

Rozdíl mezi počtem narozených a počtem zemřelých byl ve SO Praha 13 zdrojem každoročního populačního přírůstku. V průměru se tak každý rok zvýšil počet obyvatel o 283 osob, přičemž v úvodu sledovaného období tento nárůst dosahoval až 430 osob. Naopak nejnižší meziroční nárůst byl zaznamenán v roce 1997 (218 osob) a v současné době v roce 2017 to bylo 482 osob.³⁰

³⁰ ČSÚ. Česká republika od roku 1989 v číslech – 2017. *Tab. 01.01 Vybrané demografické údaje (1989-2017)*. [online]. [vid. 2018-12-08]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vyhledavani&katalog=all&vyhltext=Praha%2013%20narozen%C3%AD>

Tabulka č.4: Počet živě narozených dětí v Praze k 31.12.2017 za jednotlivé městské části

Zdroj: Český statistický úřad (údaj platný vždy k poslednímu dni v roce)³¹

Pro přiblížení městské části Praha 13 Stodůlky uvádím její popis. Dlouhodobě se řadí mezi lidnatější celky Prahy a je složena smíšenou bytovou zástavbou. Jedná se o čtvrt', která je z hlediska historie Prahy mladá, protože původní vesnice byla k hlavnímu městu připojena z nedostatku obytných prostor až roku 1974. První zmínky o původní samostatné obci Stodůlky s kostelem sv. Jakuba Staršího pocházejí z roku 1159. Praha 13 se rozkládá na vyvýšeném místě, kde pramení Prokopský potok a obklopuje ji Motolské, Prokopské a Dalejské údolí. Chráněná údolí jsou jednou z příčin velmi kladně hodnoceného životního prostředí v této části Prahy. Dalším důvodem je její umístění v nejvyšší nadmořské výšce v metropoli a tím působení západních větrů. Nejvyšší bod se nachází nedaleko depa metra na Zličíně v polích u Sobína, jeho výška je 399 m n. m. Zároveň tu není továrna nebo jiný průmysl, který by ovzduší škodil a znečišťoval jej. Vznikla spojením původních obcí v jihozápadní části města, přibližně devět kilometrů od jejího centra, u středověké stezky vedoucí z Pražského hradu na Karlštejn.

³¹ ČSÚ. Česká republika od roku 1989 v číslech – 2017. *Tab. 01.01 Vybrané demografické údaje (1989-2017)*. [online].[vid. 2018-12-08]. Dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jspx?_af=vyhledavani&katalog=all&vyhltext=Praha%2013%20narozen%C3%AD

Praha 13 je spojením historické obce s původní zástavbou a nových čtvrtí složených z panelové výstavby a nových vícepodlažních bytových domů, rodinných domů a různých obchodních a administrativních budov, které zde vznikají ještě v současnosti. Rozkládá se tu pět ucelených lokalit: Stodůlky, Lužiny, Nové Butovice, Velká Ohrada a Třebonice.³² V zástavbě převládají především panelové a v menší části zděné bytové domy, které tvoří více než dvě třetiny z celkové stávající zástavby, jedná se asi o 24 tisíc bytů. Rodinné domy, ať už původní domy či novostavby jsou zde v menšinovém zastoupení. Na jeden rodinný domek připadá v průměru 8 bytů, a i nadále se do budoucna počítá spíše s výstavbou bytových domů než rodinných.

Po připojení vesnice k hlavnímu městu se započalo s výstavbou nového panelového sídliště, které bylo dokončeno roku 1981. Sídliště Lužiny tvoří centrum Prahy 13. Panelové domy byly stavěny do tzv. rondelů, což jsou kruhové bloky, ve kterých jsou dětská hřiště a místa k odpočinku, či venčení psů. Po obvodu původního sídliště Lužiny byl vybudován Centrální park, kde se nacházejí různá hřiště, letní restaurace, vodní nádrže a vede tudy vozíčkářská trasa Praha – Stodůlky. Parkem je možné dojít až do části Nové Butovice, kde se při panelové zástavbě užívalo dříve nepoužívaných barevných a architektonických prvků. Až do současnosti zde dochází k výstavbě nových obytných domů a futuristických staveb s obchodně-administrativním využitím. V jedné takovéto budově sídlí také radnice Prahy 13. Jako jedna z nemnoha nových církevních staveb se tu nachází Komunitní centrum sv. Prokopa.

Další částí je Velká Ohrada, která se dělí na dvě zcela oddělené části. První je *Malá Ohrada*, kde se jedná o původní zástavbu rodinných domů předměstského typu. Původní název obce byl Ohradská osada a první domy se stavěly již v druhé polovině 19. století a následně v období první republiky. Výstavba v této části nikdy neustala, vždy se na území Malé Ohrady stavěly a dodnes staví pouze rodinné domy, které nahrazují nebo doplňují původní zástavbu. Druhou částí je *Velká Ohrada*, která je tvořena zejména panelovými domy postavenými do čtvercových bloků v letech 1988–1993. V současnosti je i tato část rozšířena o nově vystavěné bytové domy a rezidence. Přímě s Malou a Velkou Ohradou sousedí dvě

³² LAŠŤOVKA, M., LEDVINKA, V. a kol.: *Pražský uličník. Encyklopedie názvů pražských veřejných prostranství, 1. díl (A-N)*. Praha: Libri, 1997.

LAŠŤOVKA, M., LEDVINKA, V. a kol.: *Pražský uličník. Encyklopedie názvů pražských veřejných prostranství, 2. díl (O-Ž)*. Praha: Libri, 1998.

Oficiální stránky městské části Praha 13. [online].[vid. 2018-12-08]. Dostupné z: <http://www.praha13.cz>

chráněné krajinné oblasti, které se na území Prahy 13 rozkládají. Jedná se o Prokopské a Dalejské údolí, která jsou místními obyvateli využívána jako místo odpočinku s množstvím zeleně. V místě bývalého Klukovického koupaliště se dnes nachází velké dětské hřiště včetně piknikového místa s veřejným ohništěm, údolími vedou cyklistické, turistické i naučné stezky. Spolu s výstavbou sídlišť byla v údolí v 80. letech 20. století vystavěna retenční vodní nádrž Asuán, která slouží především k zachycování dešťových srážek. Dešťová voda je do nádrže svedena z okolních sídlišť³³.

Poslední částí Prahy 13 jsou Třebonice. Jedná se o samostatnou lokalitu, která má zcela venkovský charakter a je složena výhradně ze zástavby rodinných domů, z nichž jsou mnohé starší 100 let. Od sídlišť Prahy 13 dělí Třebonice rozlehlé polnosti, ale v současnosti dochází k mohutné výstavbě tzv. Západního Města, které se skládá z administrativních budov, vícepodlažních obytných a rodinných domů.

Od 1. 7. 2001 spadají pod působnost Úřadu městské části Praha 13 nejen části Prahy 13, ale také městská část Praha-Řeporyje. Tyto dvě městské části tvoří jeden správní obvod. Také v části Řeporyjí došlo a stále dochází k velké výstavbě nových bytových domů a tím počet obyvatel stále narůstá.³⁴

S centrem Prahy je tato městská část spojena od roku 1994 veřejnou dopravou podzemně, metrem trasy B. Všechny stanice metra, od stanice Nové Butovice až po Zličín, jsou přístupné bezbariérově. Pokud jde o povrchovou dopravu, městská hromadná doprava je zastoupena autobusy, které jsou z velké části nízkopodlažní, což je důležité nejen pro tělesně handicapované obyvatele této městské části, ale také pro rodiče s malými dětmi a kočárky.

Z důvodů stále se rozrůstající Prahy 13 narůstá počet automobilů, a tím se dopravní situace směrem do centra velmi zhoršuje. Jde především o období dopravní špičky všedních dní. V tomto ohledu dochází k projednávání řešení tohoto problému tzv. Radlickou radiálou. V současnosti je v provozu pouze její úsek tzv. Rozvadovská spojka, která spojuje Pražský okruh s ulicí Bucharova. Tato část byla vystavěna již v letech 1976-1980. Názory na dostavbu Radlické radiály se různí, důvodem například je, že současný stav Barrandovského

³³ Pražská příroda. [online].[vid. 2018-12-08]. Dostupné z: <http://www.praha-priroda.cz/vodni-plochy-a-potoky/vodni-plochy-dle-katastru/jinonice/rn-n3-stodulky-asuan/>

³⁴ Oficiální stránky městské části Praha 13. [online].[vid. 2018-12-08]. Dostupné z: <http://www.praha13.cz>
Praha zelená. [online].[vid. 2018-12-08]. Dostupné z: <http://www.prahazelena.cz/index.html>
Pražská příroda. [online].[vid. 2018-12-08]. Dostupné z: <http://www.praha-priroda.cz/lesy/prokopske-a-dalejske-udoli/>

mostu by nebyl schopen pojmout množství aut, kterému by byl po dostavbě v nynějším znění návrhu vystaven.³⁵

Jak již bylo zmíněno výše, v panelové zástavbě v tzv. rondelích, v okolí novostaveb, v Centrálním parku a na území chráněných území je umístěno mnoho dětských hřišť nebo jen míst k odpočinku, kde mohou místní obyvatelé trávit volný čas. Městská část Praha 13 vynakládá mnoho úsilí, aby všechna tato hřiště byla rekonstruovaná a udržovaná v čistotě a bezpečí. Nová hřiště jsou budována nejen v rámci panelové zástavby, ale také v okolí nově budovaných obytných domů. Hřiště jsou vybavována pro všechny věkové kategorie, jak pro nejmenší děti s různými prolézačkami, pískovišti a houpačkami, tak jsou zde k dispozici hřiště pro míčové hry, horolezecké stěny a další. V Centrálním parku jsou k dispozici také venkovní posilovna, hřiště na minigolf nebo kuželky.

Kromě výše vyjmenovaných venkovních aktivit jsou zde další možnosti, jak mohou rodiny s dětmi trávit volný čas. V prostorách bývalých zrekonstruovaných jeslích se nachází plavecké bazény. Po rekonstrukci byly prostory otevřeny a od ledna roku 2000 až dodnes patří k nejmodernějším v České republice. Bazén nabízí plavání již pro nejmenší kojence ve speciální vaně, bazény pro kojence do 15 měsíců a starší děti, ale také cvičení pro těhotné. V prostorách objektu je k dispozici kavárna s malou hernou a při hezkém počasí je možnost posezení venku, kde je i velká zahrada s dětským hřištěm a funguje tu také cvičení pro děti od 6 měsíců do 7 let.³⁶ Na území Prahy 13 se nachází ještě jeden plavecký bazén, který je součástí gymnázia. Do tohoto bazénu dochází na výuku plavání většina místních škol. Mimo jiné je možné i do toho bazénu zajít soukromě během vyhrazených hodin pro veřejnost.³⁷

Sportovní vyžití je možné také v krytém zimním ledním stadionu při základní škole. Bruslení je nabízeno nejen školám v rámci vyučování, ale stadion umožňuje soukromé bruslení během volně přístupného veřejného bruslení.³⁸

³⁵ Radlická radiála. [online]. [vid. 2018-12-08]. Dostupné z: <http://www.radlickaradiala.info/> a <http://www.radiala.cz/>

³⁶ Baby club Juklík. [online]. [vid. 2018-12-08]. Dostupné z: www.juklik.cz

³⁷ Gymnázium Jaroslava Heyrovského. [online]. [vid. 2018-12-08]. Dostupné z: <http://www.gymjh.cz/cs/site/skola/skola-lide-ve-skole/plavecky-bazen.htm>

³⁸ Oficiální stránky městské části Praha 13. [online]. [vid. 2018-12-08]. Dostupné z: <http://www.praha13.cz/Skolni-zimni-stadion-Bronzova>

Další sportovní a umělecké vyžití nabízí *Dům dětí a mládeže* nebo *KD Mlejn*, kde jsou k dispozici hudební, taneční, divadelní a jiné pohybové kurzy, přírodovědné, jazykové, tvořivé a mnohé další kroužky.³⁹

K dalším možnostem trávení volného času a rozvoje dětí je na území městské části Praha 13 přibližně deset mateřských a rodinných center, která nabízí cvičení pro těhotné, rodiče s dětmi a pro starší děti bez doprovodu. Tato centra slouží nejen k rozvoji dětí, ale také se snaží nabídnout rodičům možnost vymanit se z izolovanosti v domácnosti a seznámit se s jinými rodiči a dětmi a budovat tak sociální přizpůsobivost na ostatní děti a dospělé.

Na Praze 13 je více než 30 mateřských školek, většina je státních, ale jsou tu také soukromé a jedna církevní mateřská školka. Některé soukromé školky jsou zaměřeny například na výuku cizích jazyků, nebo je výuka založená na alternativních principech, jako montessori. Pro starší děti je tu poté přes 10 základních škol, z čehož mnohé jsou fakultními školami při českých univerzitách a střední školy, kam patří *Gymnázium mezinárodních a veřejných vztahů*, osmileté *Gymnázium Jaroslava Heyrovského* a *Středisko praktického vyučování zlatnického*, které jsou zřízené hlavním městem Praha.⁴⁰

K neodmyslitelné součásti každodenního života patří zdravotní péče. Na území městské části Praha 13 se nenachází žádná nemocnice, nejbližší je Fakultní nemocnice v Motole. Nemocnice je rozdělena na dětskou a dospělou část, jejíž součástí je také porodnice.

Ambulantní lékařská péče je tu hojně zastoupena. Soukromé ambulance lékařů se nacházejí v budovách poliklinik, kterých je tu hned několik, soukromých klinikách nebo jednotlivých ordinacích v panelových nebo rodinných domech a další. Jelikož se tato práce zaměřuje na mateřství, důležitým oborem je pediatrie. Praktických lékařů pro děti a dorost je v Praze 13 téměř 20. Jsou tu zastoupena také specializovaná dětská pracoviště, jako alergologie, imunologie, neurologie, psychiatrie a další.⁴¹

Přestože se na území městské části Prahy 13 nenachází žádná porodnice, mají všechny narozené děti s trvalým bydlištěm na Praze 13 nárok účastnit se slavnostního vítání občánků v obřadní síni na Úřadě městské části Prahy 13. Aby bylo dítě na tuto slavnost oficiálně

³⁹ Dům dětí a mládeže Stodůlky. KD Mlejn. [online].[vid. 2018-12-08]. Dostupné z: <http://www.ddmstodulky.cz/> a <http://www.mlejn.cz/>

⁴⁰ Oficiální stránky městské části Praha 13. [online].[vid. 2018-12-08]. Dostupné z: <https://www.praha13.cz/Skolstvi.html>

⁴¹ Oficiální stránky městské části Praha 13. [online].[vid. 2018-12-08]. Dostupné z: <https://www.praha13.cz/Zdravotnictvi>

pozváno, musí rodiče osobně nebo e-mailem s elektronickým podpisem narození oznámit. Teprve po ověření oprávněnosti, obdrží rodiče oficiální pozvánku na slavnostní vítání občánků, které městská část Praha 13 pořádá několikrát do roka.⁴²

⁴² Oficiální stránky městské části Praha 13. [online].[vid. 2018-12-08]. Dostupné z: <https://www.praha13.cz/Vitani-obcanku-1.html>

3. RODINA A MATEŘSTVÍ V ČESKÉ REPUBLICE VE SVĚTLE LEGISLATIVY

3.1 Stát a rodina

Nukleární rodina, skládající se z dospělých manželů a jejich dětí žijících ve společné domácnosti, je dodnes považována za ideální základní jednotku evropské společnosti. Manželství je uzavření sňatku mezi mužem a ženou a dodnes je v západním světě manželství spojováno s monogamií.⁴³ Odborníci se shodují, že rodina měla, má a do budoucna stále bude mít důležitou roli. Jedná se především o emocionální funkci, kterou rodina svým členům poskytuje.⁴⁴

Státní zákony a vládní nařízení mohou rodině s malými dětmi pomoci ulehčit její fungování ať už různými příspěvky a dávkami či úlevami na daních, ale také budováním jeslí a mateřských školek. Od roku 2014 se stát zasadil například o podporu dětských skupin, na které od roku 2016 navazoval projekt tzv. mikrojeslí.⁴⁵ Od roku 2015 došlo k navýšení porodného na druhé dítě (pouze rodinám, jejichž měsíční příjem je nižší než 2,7násobek životního minima), v péči o novorozené dítě může otec nahradit matku a od roku 2018 mohou muži využít nově zavedenou týdenní otcovskou dovolenou.⁴⁶

Rodina není jen společnost lidí, kteří spolu žijí a sdílejí všední i nevšední okamžiky. Jedná se také o ekonomickou jednotku, která musí hospodařit. Důležitým tématem pro rodiny s malými dětmi bude vždy bydlení. Státní půjčky na bydlení pro mladé rodiny se poskytují v různých obměnách dlouhodobě. V sedmdesátých letech 20. století tehdejší socialistický stát nastartoval program propopulační státní politiky Komunistické strany poskytováním novomanželských půjček, nového bydlení v panelových domech a zvýšením přídavků na děti. Koncem 70. let však finance socialistickému státu začaly docházet a propopulační státní

⁴³ GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999, s. 156-160.

⁴⁴ MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a česká společnost*. 2. Vydání Praha: Slon, 2008.

⁴⁵ Ministerstvo práce a sociálních věcí. [online]. [vid. 2018-12-08]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/31622>

⁴⁶ Ministerstvo práce a sociálních věcí. [online]. [vid. 2018-12-08]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/19846/TZ_111214b.pdf a https://www.mpsv.cz/files/clanky/32239/Od_1._unora_2018_zacne_platit_otcovska_dovolena.pdf

podporu začal omezovat. Lidé narozeni v letech 1973-1976 činí v současnosti nejpočetnější skupinu obyvatel České republiky.

Zda ale skutečně zafungovala propopulační politika Komunistické strany je sporné. Častější jsou názory, že se jedná o důsledek odložení rodičovství silné poválečné generace do stabilnější doby, než byla ta na konci 60. let minulého století.⁴⁷

Od roku 2018 Ministerstvo pro místní rozvoj poskytuje přes Státní fond rozvoje bydlení „Program pro mladé“. Jedná se o půjčky mladým do 36 let, kteří pečují o děti do 15 let, na renovaci stávajícího obydlí (částku do 30 tis. Kč), na nákup domu (částku do 2 mil. Kč) či bytu (částku do 1,2 mil. Kč). Jedná se o podporu startovacího bydlení, což pomůže mladým rodinám v začátku usnadnit jejich start s bydlením. Půjčky se poskytují na dobu 20 let, se sazbou 1,75 % p.a. a v případě narození dítěte se odmazává 30 tis. Kč. Výhodou je nižší úrok, než nabízejí běžné bankovní instituce a fixní úroková sazba, platná po celou dobu splácení.⁴⁸

3.2 Stát a mateřská dovolená a příspěvky v mateřství

Právní úprava mateřské a rodičovské dovolené, respektive sociální politika státu až po současnou podobu, prošla několika významnými změnami.

Současná právní úprava mateřské a rodičovské dovolené vychází ze Zákoníku práce č. 262/2006 Sb., poslední změna zákona proběhla v roce 2015, s účinností od 1.1.2016.

§195 určuje délku mateřské dovolené a podmínky, za kterých je možné mateřskou dovolenou čerpat. Na mateřskou dovolenou nastupuje zaměstnankyně šest nebo osm týdnů před očekávaným dnem porodu. Celková doba čerpání mateřské dovolené činí 28 týdnů v případě narození jednoho dítěte, pokud žena porodí dvě a více dětí, má nárok na dobu 37 týdnů.

⁴⁷ STRAŠILOVÁ, G: „Husákovy“ versus „Havlovy děti“. Měsíčník Českého Statistického úřadu. Vydání 11-12/2013. [online].[vid. 2018-12-08]. Dostupné z:

<http://www.statistikaamy.cz/2013/12/husakovy-versus-havlovy-deti/>

⁴⁸ Státní fond rozvoje bydlení. [online].[vid. 2018-12-08]. Dostupné z:

<http://www.sfrb.cz/programy-a-podpory/program-pro-mlade/>

Pokud je žena na mateřské dovolené před porodem méně než 6 týdnů, protože porodila dříve, než bylo lékařem určeno, nevyčerpaná doba před porodem se automaticky převádí na dobu po porodu. Pokud by však nevyčerpala zákonem daných 6 týdnů před porodem z jiného důvodu, automaticky má nárok po porodu pouze na 22 týdnů a při porodu více dětí na 31 týdnů.

§195 stanovuje délku a podmínky čerpání rodičovské dovolené. Na rodičovskou dovolenou má od zaměstnavatele ze zákona nárok jak matka, tak otec. Matka rodičovskou dovolenou plynule navazuje na mateřskou dovolenou a otec má nárok na rodičovskou dovolenou ihned po narození dítěte. Mohou se rozhodnout, na jakou dobu na rodičovskou dovolenou nastupují, nejdéle však do dosáhnutí 3 let věku dítěte.

Na mateřskou a rodičovskou dovolenou má dle §197 nárok také zaměstnankyně nebo zaměstnanec, který převzal na základě rozhodnutí příslušného orgánu dítě do nahrazující péče rodičů, nebo dítě, kterého matka zemřela. Tento náhradní rodič má právo na mateřskou dovolenou po dobu 22 týdnů od převzetí jednoho dítěte, v případě 2 nebo více dětí, po dobu 31 týdnů. Dítě však nesmí přesáhnout věku 1 roku.

Na rodičovskou dovolenou má daná osoba nárok ode dne převzetí dítěte do jeho 3 let. Pokud je dítě starší než 3 roky, má náhradní osoba právo na čerpání rodičovské dovolené po dobu 22 týdnů. Maximálně však do věku 7 let dítěte.

Nyní představím podporu, která s pojmem mateřská dovolená úzce souvisí. Je jí peněžitá pomoc v mateřství (PPM). Jde o dávku nemocenského pojištění poskytovanou v současné době podle zákona o nemocenském pojištění č. 187/2006 Sb., v platném znění účinnou od 1.1.2009.

Peněžitá pomoc v mateřství je mezi lidmi nazývána jako tzv. mateřská. Jedná se o finanční podporu ze systému nemocenského pojištění vyplácenou správami sociálního zabezpečení (OSSZ/PSSZ/MSSZ). Pro pobírání PPM musí žadatel splnit dvě podmínky: V době nástupu na PPM musí být nemocensky pojištěn, nebo musí být v ochranné lhůtě ze skončeného nemocenského pojištění. Také musí být nemocensky pojištěn minimálně 270 dnů za předchozí dva roky před nástupem na PPM, což může být rozloženo do různých pojištění (zaměstnání).

Výše peněžité pomoci v mateřství činí 70 % z denního vyměřovacího základu za kalendářní den, který se většinou počítá z období 17 kalendářních měsíců před nástupem na PPM a dělí se počtem „započitatelných“ kalendářních dnů z rozhodného období. Kalkulačka PPM je k dispozici na <https://www.penize.cz/kalkulacky/materska>.

Stejně jako navazuje na mateřskou dovolenou dovolená rodičovská, tak také na pobírání Peněžité pomoci v mateřství navazuje Rodičovský příspěvek (RP), což je dávka státní sociální podpory, kterou žadatelům vyplácí Úřad práce České republiky.⁴⁹

V roce 1995 prošel ve sněmovně hlasovacím procesem zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, který je platný dodnes. Zásadní převrat v zavedených pravidlech způsobila novela tohoto zákona zveřejněná pod číslem 242/1997 Sb., platná od 1.1.1998, kdy bylo možné umístit dítě do jeslí, mateřské školy nebo jiného obdobného zařízení pro děti předškolního věku, aniž by rodič ztratil nárok na příspěvek. Od roku 2001 jsou také mírnější podmínky pro přivýdělek rodiče na rodičovské dovolené. Rodič si může vydělat až 1,5x násobek částky na osobní potřeby.⁵⁰

Mezi lety 2001–2011 byl zákon každý rok novelizován. Rodiče dítěte si mohli sami zvolit variantu, zda s dítětem zůstanou na rodičovské dovolené dva, tři nebo čtyři roky.

Novelou zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, účinnou od 1.1.2012 byl kompletně změněn systém poskytování rodičovského příspěvku.

„Nárok na rodičovský příspěvek neovlivňuje to, zda rodič pracuje. Podstatné je, že musí, jakožto rodič, který dávku pobírá, zajistit řádnou a celodenní péči o dítě. V praxi může dítě svěřit třeba babičce, najmout si chůvu nebo využít předškolních zařízení. Pokud se rozhodne pro jesle či školku u dítěte mladšího dvou let, pak doba, kterou tam stráví, nesmí přesáhnout 46 hodin měsíčně. Dítě může navštěvovat léčebně rehabilitační zařízení nebo jesle, mateřskou školu nebo obdobné zařízení pro zdravotně postižené předškolní děti v rozsahu nepřevyšujícím 4 hodiny denně. Pro předškolní děti se zdravotním postižením se tato doba

⁴⁹ TISKOPIS ÚP ČR-ČSSZ: *Peněžítá pomoc v mateřství a rodičovský příspěvek*. Praha, ÚP ČR a ČSSZ ve spolupráci se sítí EURES ČR, za přispění Evropské komise 2014, s. 8. [online].[vid. 2018-12-08]. Dostupné z: https://portal.mpsv.cz/upcr/letaky/ppm_rp_2015.pdf

⁵⁰ § 3 odst. 3 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění zákona č. 402/2001 Sb.

prodlužuje na max. 6 hodin denně. Při splnění těchto podmínek můžete dále pracovat i na hlavní pracovní poměr, či bez omezení podnikat.⁵¹

Výše rodičovského příspěvku se liší podle toho, zda si rodička a otec před porodem platili nemocenské pojištění. Pokud ne, nemá na výběr a bude pobírat příspěvek po dobu 4 let věku dítěte. Do dovršení 9 měsíců dítěte to bude 7 600 Kč měsíčně a poté 3 800 Kč. V případě, že si matka nebo otec nemocenské pojištění hradili, může si matka sama vybrat výši příspěvku, nejvíce však 11 500 Kč a minimálně 50 Kč. Každé tři měsíce je možné výši RP změnit. Celková částka RP je pro všechny stejná a činí 220 000 Kč. Tuto částku je možné čerpat v rozmezí 19 měsíců až 4 roky.

V případě, že rodička v době pobírání RP znovu otěhotní, může si pobíranou částku včas navýšit a tím vyčerpat celý obnos dříve. Výše příspěvku opět podléhá doloženému dennímu vyměřovacímu základu a nesmí přesahovat částku 11 500 Kč. V případě, že celá částka 220 000 Kč nebude řádně vyčerpána, zůstává poměrná část státu a rodič ji nesmí vymáhat.⁵²

Pro porovnání toho, jakým způsobem jsou ženy při nástupu na mateřskou a následnou rodičovskou omezeny v příjmech, dokládám průměrnou mzdu žen udávanou Českým statistickým úřadem za třetí čtvrtletí roku 2018, která činila 25 206 Kč.⁵³

K dalším příspěvkům, které jsou těhotným a matkám vypláceny, patří například vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství, ošetřovné a nemocenské v případě rizikového těhotenství ženy a porodné. Všechny druhy podpory je možné detailněji prostudovat na webových stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí (<https://www.mpsv.cz/cs/>).

Já se budu podrobněji věnovat poslednímu zmíněnému, porodnému. Jedná se o jednorázovou podporu rodinám s nízkými příjmy. Aby rodička mohla o porodné na první nebo druhé živě narozené dítě požádat, musí doložit, že příjmy v rodině v kalendářním čtvrtletí předcházejícím kalendářnímu čtvrtletí, ve kterém se dítě narodilo, byly nižší než

⁵¹ TISKOPIS ÚP ČR-ČSSZ: *Peněžitá pomoc v mateřství a rodičovský příspěvek*. Praha, ÚP ČR a ČSSZ ve spolupráci se sítí EURES ČR, za přispění Evropské komise 2014, s. 10. [online].[vid. 2018-12-08]. Dostupné z: https://portal.mpsv.cz/upcr/letaky/ppm_rp_2015.pdf

⁵² TISKOPIS ÚP ČR-ČSSZ: *Peněžitá pomoc v mateřství a rodičovský příspěvek*. Praha, ÚP ČR a ČSSZ ve spolupráci se sítí EURES ČR, za přispění Evropské komise 2014, s. 11. [online].[vid. 2018-12-08]. Dostupné z: https://portal.mpsv.cz/upcr/letaky/ppm_rp_2015.pdf

⁵³ Český statistický úřad. Průměrné mzdy – 3. čtvrtletí 2018. [online].[vid. 2018-12-08]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/ci/prumerne-mzdy-3-ctvrtleti-2018>

2,7násobek životního minima rodiny. Rodičovský příspěvek a přídavek na děti se do rodinných příjmů nezapočítávají.

Pokud rodička zemřela a splnila podmínky pro obdržení porodného, na tuto finanční podporu má nárok otec dítěte nebo osoba, která převzala dítě do trvalé péče, dítě nesmí být starší jednoho roku.

O porodné může rodina zažádat pouze dvakrát, na první a druhé živě narozené dítě. Částka porodného pro první dítě je stanovena na 13 000 Kč a na druhé 10 000 Kč. Možnost porodného za druhé živě narozené dítě je až od roku 2015.⁵⁴

3.3 Stát a sociální mateřství (adopce, pěstounská péče)

Vedle mateřství biologického existuje také mateřství sociální. Žena, případně manželé, partneři, kteří nemohou mít děti přirozeným způsobem nebo z jakéhokoli důvodu děti nemají či o svoje dítě přišli vlivem nehody, nemoci nebo z jakéhokoli jiného důvodu, se mohou obrátit na příslušné úřady a požádat o adopci nebo se stát pěstouny cizím dítětem.

Dříve než přikročím k legislativnímu popisu adopce a pěstounské péče, ráda bych zde zmínila nástrahy státu vůči obou formám tohoto sociálního mateřství. V praxi to totiž vypadá tak, že náhradní rodiče či pěstouni dostanou dítě až po velmi dlouhé a náročné proceduře, která může hodně párů od tohoto úmyslu odradit.

Pěstouni musí absolvovat mnoho testů a pohovorů k prověření své identity a svého statusu, včetně nemovitého zázemí, připravený dětský pokojíček se všemi různými drobnostmi a poté je ještě čekají pravidelné kontroly, mnohdy i neohlášené (náhodné), které mají prokázat, že se o dítě pěstouni stoprocentně starají a věnují dítěti neustálou pozornost a péči. U adopce rodiče podstupují také velmi přísnou proceduru, dokázání majetku, složitosti dotazníků, aby mohli být zařazeni na seznam.⁵⁵

Podstoupení všech těchto náročných postupů však ještě neznamená, že budou spokojeni s výsledkem, neboť existují nepsané věkové limity, které znevýhodňují starší bezdětné adoptivní rodiče, aby dostali malé miminko. Čím starší rodiče, tím je jim nabízeno k adopci

⁵⁴ JIRKOVÁ, K: *Porodné-nárok na dávku*. Autor: MPSV odbor 44. Poslední aktualizace: 14. 1. 2016. [online].[vid. 2018-12-08]. Dostupné z: <https://portal.mpsv.cz/sprava/pristupnost>

⁵⁵ Ministerstvo práce a sociálních věcí. [online].[vid. 2018-12-08]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/14502>

starší dítě, a tudíž starší partneři nemají téměř šanci na malé miminko, kvůli kterému vlastně celý tento proces ze začátku podstupovali. Praxe je tedy nakonec úplně jiná, než počáteční sny a hodně párům přináší nepříjemné rozčarování.

Začněme adopcí. Předtím než soud vydá rozhodnutí o osvojení, musí mít rodiče dítě minimálně tři měsíce v takzvané předadopční péči, během které se o něj již na vlastní náklady starají. Rodičům tedy vzniká nárok na peněžitou pomoc v mateřství obdobně, jako při narození vlastního dítěte. Musí ovšem splnit všechny nutné předpoklady pro vznik nároku na mateřskou. Podobně mohou uplatnit nárok na porodné či rodičovská příspěvek.

U adoptovaného (osvojeného) dítěte zaniká jeho příbuzenský vztah s biologickými rodiči. Získává také příjmení svých nových osvojených rodičů. Pokud to soud dovolí, může se dítěti dokonce změnit i křestní jméno. Zjišťuje se ale nejprve, jestli by to dítě nepoznamenalo, přičemž zásadní roli obvykle hraje jeho věk.

V matrice i rodném listě dítěte budou uvedeni noví rodiče. Když dítě osvojuje například jen žena, do rodného listu i matriky je zapsána jen ona jako matka a údaj o otci se vypouští. Nicméně vždy platí, že poznámka se zápisem o původních rodičích v matrice zůstává. Po dosažení plnoletosti má dítě právo se do ní kdykoli podívat.

Při žádosti o adopci, se velmi důkladně posuzují rodinné poměry. Osvojit si dítě může manželský pár i jedinec, avšak společně mohou dítě osvojit pouze manželé nikoli partneři. Pokud spolu partneři žijí bez uzavření manželství, může dítě adoptovat pouze jeden z nich. Je zde podmínka, že po svatbě může dítě adoptovat i manžel nebo manželka. Po ukončení adopce, tedy rozhodnutí soudu, dítě nabývá stejného právního postavení jako by šlo o dítě biologické. Rodičům nastává vyživovací povinnost, adoptované dítě může po nových rodičích dědit a podobně.⁵⁶

⁵⁶ Ministerstvo práce a sociálních věcí. [online].[vid. 2018-12-08]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/14502>.

Adopce Projekt náhradní rodinné péče. [online].[vid. 2018-12-08]. Dostupné z: <http://www.adopce.com/informace/zakladni-pojmy/>

U pěstounské péče poručníka dítěti stanovuje dle zákona soud, pokud dítě již rodiče nemá (zemřeli), byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, výkon jejich rodičovské zodpovědnosti byl pozastaven nebo nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu.

Poručníkovi jsou velmi často svěřovány děti, které mohou být adoptovány, ale bohužel se jim nenašel osvojitel. Zájemců o adopci (osvojení), kteří většinou chtějí pouze malé a zdravé děti, bývá vždy větší množství než zájemců o pěstounskou péči. Jedna z nejtěžších věcí na pěstounství je, že pěstoun musí přijmout fakt, že dítě bude mít stále kontakt a vazby na svou biologickou rodinu.

Pěstounská péče je tedy pouze státem garantovaná forma náhradní rodinné péče, která dítě hmotně zajistí a pěstouni jsou za tuto péči placeni. Pěstounská péče vzniká a zaniká rozhodnutím soudu, péče vždy zaniká dosažením zletilosti dítěte a individuálně na oprávněnou žádost pěstouna. Pěstounem nebo poručníkem se může stát příbuzný dítěte, nebo jemu blízká osoba, případně osoba dítěti cizí. Pěstouni dítě zastupují pouze v běžných každodenních záležitostech, ale například při vyřízení osobních dokladů a dalších musí žádat o souhlas jejich zákonného zástupce nebo soud.⁵⁷

Zákon o státní sociální podpoře upravuje finanční zajištění dětí v náhradní rodinné péči. O tyto dávky se žádá na úřadech práce, kontaktních místech pro dávky státní sociální podpory a vše je přehledně popsáno také na webových stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí ČR (www.mpsv.cz). Jde tedy o základní dávky označené v zákoně o státní sociální podpoře jako dávky pěstounské péče, tyto dávky náleží náhradnímu rodiči, je-li dítě svěřeno podle § 45b odst. 2 zákona o rodině orgánem sociálně-právní ochrany do péče předpěstounské a mimo dávky označené jako dávky pěstounské patří v případě pěstounské péče a osobní péče poručníkovi rovněž rodičovský příspěvek (bez ohledu na příjem rodiny) a přídavek na dítě (v případě nízkých příjmů rodiny) a lze také uplatnit nárok na porodné, pokud budou splněny zákonné podmínky.

⁵⁷ BUBLEOVÁ, V. – FRANTÍKOVÁ, J. – VRÁNOVÁ, L.: *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o. s., 2011, s. 6-34.

EMPIRICKÁ ČÁST

4. MATEŘSTVÍ JAKO POZITIVNÍ HODNOTA, SPOLEČENSKÁ NUTNOST NEBO ZÁTĚŽ PRO ŽENY ŽIJÍCÍ V PRAZE 13

Ve své práci analyzuji fenomén mateřství z jednoho z možných úhlů pohledu a ptám se na to, jak ženy matky v současnosti samy nahlíží na své mateřství. Pro výzkum jsem zvolila specifický vzorek deseti žen z okrajové části hlavního města, Praha 13 Stodůlky.

Subjektivní náhled akterek na rodičovský vzor a jeho přenos do vlastní výchovy

V obou skupinách žen s odlišně dokončeným vzděláním jsou zastoupeny jak rodiny, kde se na výchově podíleli oba rodiče, jen matka nebo jen otec. Nejvíce akterek uvádí, že se na výchově podíleli oba rodiče, což bylo v případě pěti rodin. Zde se rodiče většinou o výchovu dělili, matky bývaly mírnější nebo měly na starosti každodenní funkčnost rodiny a domácnosti, zatímco otcové bývali přísnější a trestali. Ve dvou rodinách středoškolsky vzdělaných žen, které uvedly, že pocházejí z rozvedených rodin, byl autoritou otec. Svou autoritu si dle názoru akterek vynucoval silou nebo přehnanou přísností a ony z něj pociťovaly strach. V ostatních případech akterky uvedly, že se na výchově a vedení domácnosti podílela hlavně matka. Matka s dětmi trávila více času, a proto také řešila jejich starosti a bylo na ní, aby rozhodovala a v nepříjemných situacích také trestala, když děti zlobily nebo něco provedly.

Zajímavá je výpověď akterky Gabriely, která jako jediná uvedla, že je praktikující křesťanka. Gabriela poukazuje na výchovu matky, kde ji nazývá za 300 % matku a otce téměř nezmiňuje.

„Byla jsem vychovávána tak, že matka nikdy nesmí upřednostnit sebe nebo třeba muže oproti svým dětem, děti jsou to nejdůležitější a je třeba pro ně vše obětovat. Matka a dítě je

nejdůležitější vztah na světě. Ještě dnes, i když jsme dospělí, tak stále nás upřednostňuje před sebou, nikdy nemyslí na sebe.“⁵⁸

Dle názoru Gabriely řídila matka vše, dětem určovala cestu životem a všichni tři sourozenci po této cestě šli a dodnes uznávají pravidla a hodnoty, kterým je matka naučila. Gabriela zmiňuje, že dnes vidí, že ne vše bylo dobré, jako je rodičovská a mateřská láska a jak se k sobě mají lidé chovat, ale poukazuje také zápornou stranu této přehnané mateřské lásky. Gabriela je přesvědčena, že hlavně její bratr je dodnes ve svých 32 letech na matce příliš závislý a není schopen žít samostatně. Zatímco bratr byl z pohledu Gabriely hlavně hýčkán, ona a její sestra byly v jejich očích oproti ostatním mladým dívkám vychovávány velmi striktně a obě mají zakořeněné tradiční církevní rodinné hodnoty, kterých se dle svých slov obě drží.

Hlavní rozdíl ve výpovědích ohledně autority rodiče v rodině, bych neviděla na výši dosaženého ukončeného vzdělání nebo politické orientace, ale spíše na jejich rodinném zázemí. V rozvedených rodinách k posílení autority využíval dle aktérek otec sílu a pocit strachu, zatímco v úplných rodinách se o výchovu dělili oba rodiče nebo ji zastávala matka. Žádná z aktérek z úplných rodin však nevedla pocit strachu ve spojení s autoritou rodiče.

Téměř všechny ženy, bez rozdílu výše dosaženého ukončeného vzdělání se shodují na tom, že by rády využily výchovu svých a partnerových rodičů jako vzor pro výchovu vlastních dětí. Mnohdy se snaží najít ideální střed mezi výchovou obou výchozích rodin, čímž vzniká vlastní směr s přihlédnutím k hodnotám, které jim byly rodiči předány. Opět zde je možno vidět, že aktérky, které jako autoritu v rodině považovaly otce, jehož autorita byla založena na pocitu strachu nebo na fyzických trestech, nechtějí v modelu výchovy rodičů pokračovat. Dvě z nich občas při řešení aktuálních problémů při výchově sáhnou do vzpomínek, jak to řešily jejich matky a někdy toho využijí, jindy raději najdou svou cestu, ale na otce nepoukazuje žádná. Jen jedna aktérka, Jana, je rozhodnuta vlastní výchovu nevyužít nikdy, občas se však inspiruje ve výchově svého partnera, kterou považuje za dobrou. Všechny tři tyto ženy mají dokončené středoškolské vzdělání s maturitou a před nástupem na mateřskou dovolenou ani jedna nezastupovala v zaměstnání vysokou funkci.

⁵⁸ Rozhovor s Gabrielou ze dne 30/04/2018, s. 2.

Přestože se ve vzorku nacházejí ženy, které si myslí, že model výchovy, ve kterém vyrůstaly, nebyl zcela ideální, jde především o problém otců, kteří ve výchově užívali pocit strachu nebo fyzické tresty, všechny aktérky hodnotí mateřství jako nejdůležitější hodnotu v životě žen.

Vlastní plánování a realizace mateřství

Téměř všechny aktérky, bez rozdílu jejich dosaženého vzdělání se shodují na tom, že si jako malé děti hrály s panenkami, které asi považovaly za své děti. Jedna z žen se středoškolským vzděláním, která pochází z rozvedené rodiny, Edita, uvedla, že si s panenkami hrála jako se svými dětmi, ale pokud si vzpomíná, tak otec v těchto hrách nehrál žádnou úlohu.

„V dětství jsem si tohle všechno představovala, vázalo se to k mému miminku, s kterým jsem si hrála. Mám pocit, že otec v těchto hrách nefiguroval (smích).“⁵⁹

Většina z žen také uvedla, že později v období adolescence přestaly spolu s dětskými hrami jejich úvahy o mateřství a vrátily se až později, v dospělosti.

Naproti tomu sny o vlastní domácnosti aktérky v dětství nijak nezdůrazňují a mluví o prvních představách až v období puberty. Jejich sny byly z velké části ovlivněny rodinou a prostředím, ve kterém vyrůstaly. Až na jednu aktérku všechny uvedly, že i na vlastní domácnost si musely počkat až po dokončení studia, někdy i déle až do doby, kdy měly dlouhodobého partnera a s ním začaly po vlastní domácnosti toužit.

Aktérka Barbora, která vyrůstala s matkou a bratrem, protože se rodiče rozvedli, uvedla, že po vlastní domácnosti netoužila nikdy, ale získala ji spolu s partnerem již v 17 letech. Udává, že partner byl o deset let starší než ona a jí byla jeho zajatá domácnost automaticky předána, aby se o ni starala: „... *vlastně jsem o domácnosti žádné sny neměla, rovnou jsem ji dostala.*“⁶⁰ Zároveň jako jediná neodkládala rodinu do pozdějšího věku, ale s prvním

⁵⁹ Rozhovor s Editou ze dne 21/04/2018, s. 2.

⁶⁰ Rozhovor s Barborou ze dne 12/04/2018, s. 2.

dítětem otěhotněla již ve 23 letech. Nikdy si neplánovala, kdy má rodinu zakládat, podle svých slov vše přijímá tak, jak to v životě přijde.

Jana, středoškolsky vzdělaná žena, jejíž rodiče jsou rozvedeni a má starší a mladší sestru, uvedla, že byla vždy ráda mezi dětmi. Vždy se však považovala spíše za typ chlapecký, a proto nikdy neuvažovala nad tím, že by měla vlastní domácnost nebo rodinu, myslela si, že zůstane sama. Až s jejím současným partnerem se vše změnilo a začali toužit po věcech, které myslela, že se jí netýkají. Nastěhovali se do společné domácnosti, poté postavili dům a založili rodinu. Jediné, po čem opravdu netouží, je uzavření manželství, a to z důvodů toho, že její rodiče jsou rozvedeni.

Další z žen udává, že neplánovala, kdy mít vlastní domácnost, kdy založit rodiny a další důležité kroky v životě. Jde o vysokoškolsky vzdělanou ženu, Kamilu, která pochází z úplné rodiny a má starší sestru. I ona o sobě říká, že v životě nic dopředu neplánuje a vše bere tak, jak to přijde. Kamila vždy toužila po rodině, protože její původní rodina drží dle jejích slov hodně pospolu. Nikdy však nepřemýšlela nad tím, kdy se to má stát. Říká, že vše přišlo až s jejím manželem. Když se poznali, bylo jí přes dvacet a postupně, jak se poznávali, začali toužit po vlastní domácnosti, po manželství a poté po dítěti, aby utvořili ucelenou rodinu.

Všechny ostatní aktérky se v rodinném plánu téměř shodují. Bez ohledu na to, že některé pocházejí z rozvedených rodin, věřily a toužily po vlastní domácnosti i rodině. Na vše si však chtěly počkat do dospělosti, do partnerství. Všechny ženy uvádějí, že v představách na sebe partnerství, manželství a založení rodiny navazuje. Také vlastní domácnost většina z nich toužila mít až po nalezení dlouhodobého partnera.

Pokud jde o přípravu na mateřství, která jim byla odněkud předána, většina z akterek uvádí, že na základní škole docházelo k rodinné výchově. Žádná si však neuvědomuje, zda v rámci této výchovy docházelo také k nějaké cíleně zaměřené výuce na mateřství. Dvě z žen, Adéla se středoškolským vzděláním a Helena s vysokoškolským vzděláním uvádějí, že přípravou na vlastní mateřství pro ně byla zkušenost ze zahraničí, kam odcestovaly jako au-pair a v rodinách se staraly o malé děti. Ostatní uvádějí, že pokud nějakou přípravu měly, tak jen v rodině. V rámci rodiny měly informace od matek v rámci každodenní výchovy nebo získávaly zkušenosti při starosti o mladší sourozence a z častého styku s dětmi od starších sourozenců.

Představy o vývoji společenského života, kopírují odpovědi představ rodinného plánu. Aktérky, které si přály nejprve společnou domácnost s dlouhodobým partnerem, následující svatbu a založení rodiny, měly v úmyslu nejprve dostudovat, ať už zakončit střední školu maturitou, nebo vysokou školu vysokoškolským diplomem a poté se plány žen dělily na touhy po cestování, kariéře a finančním zabezpečení nebo kombinaci různých dílčích tužeb. Následoval plán partnerství, společného, ideálně vlastního, bydlení, a nakonec, až po naplnění vlastního statusu (seberealizace) a touze posunout se v životě dál, k založení rodiny.

„Osobně jsem mnoho o rodičovství v mladším věku nepřemýšlela. Naopak jsem mateřství docela dlouho odkládala, ať už to bylo kvůli studiu vysoké školy nebo následovnému cestování po světě. A později, když bych asi o mateřství přemýšlela, neměla jsem tehdy vhodného partnera, takže se to opět odkládalo.“⁶¹

Aktérky, které již nad rodinným plánem dopředu neuvažovaly, neměly promyšlený ani společenský status. Jen ukončení školy považovaly všechny jako jistou nutnost a potřebu, nad kterou pravděpodobně ani nepřemýšlely, že by mohlo být jinak. Ostatní životní etapy nechávaly dle vlastních slov na životě a osudu samotném.

Bez rozdílu výše ukončeného vzdělání, snily aktérky jak o jistém rodinném plánu, tak měly naplánovanou seberealizaci. Sociální status měl z části proměnlivé etapy, ale tyto změny se na výši ukončeného vzdělání nevztahují. Některé ženy pouze netoužily mezi ukončením studia a založením rodiny jen po finančním zabezpečení a pořízení vlastního bydlení, ale chtěly také cestovat.

Ženy, které neplánovaly, jakým způsobem se jejich rodinný a společenský život bude ubírat, se nacházejí mezi středoškolsky i vysokoškolsky vzdělanými aktérkami mého výzkumu.

⁶¹ Rozhovor s Helenou ze dne 05/05/2018, s. 2.

Vzpomínky na otěhotnění, přípravy na porod, porod a příchod domů z pohledu aktérek

Všechny aktérky bez ohledu na své dokončené vzdělání uvádějí, že měly ze zjištění, že jsou těhotné, radost. Každá své těhotenství plánovala a tento stav očekávala. Přestože ženy těhotenství plánovaly a měly z jeho pozitivního zjištění radost, objevily se u některých také další, vedlejší pocity. Od svého okolí partneri slychali, že otěhotnět v dnešní době není tak jednoduché a od prvních pokusů to trvá minimálně půl roku, a to v kladném případě. U žen z mého výzkumu tomu tak ale nebylo, a proto se ony nebo jejich partneri cítili poněkud překvapeně a zaskočeně z dřívější pozitivní zprávy o otěhotnění. Jiné přiznávají, že spolu s radostí pocítily i určitý strach z toho, co se s nimi bude bezprostředně dít, jak fyzicky, tak psychicky.

„Najednou jsem si uvědomila, že se všechno mění, že budu ošklivá, tlustá atd. Když jsem to manželovi říkala, brečela jsem. Pravděpodobně šlo o nervy, které mě buď přešly, nebo jsem si možná zvykla, nevím.“⁶²

„Byla jsem hrozně zvědavá, co se v těle změní. Jak vypadají třeba první pohyby. Vůbec mě nenapadlo, že první pohyby vypadají jako když se v břiše krouží větry... (smích) ... čekala jsem rovnou nějaké kopání.“⁶³

Reakce nejbližšího okolí již nebyly pouze pozitivní. Většina partnerů přijala tuto zprávu kladně, velmi často s nadšením, protože šlo, jak jsem již zmiňovala, o plánované rodičovství. Jen aktérka Edita zmínila, že partner působil být zaskočen nemile. Založení rodiny iniciovala ona a partner po čase souhlasil s ohledem na informace od blízkého okolí, že se otěhotnění podaří nejdříve za půl roku, jak již bylo uvedeno výše. Nepočítal s tím, že Edita otěhotní na první pokus. V případě Edity došlo ještě k jedné záporné reakci, která přišla od partnerovy matky. Pocit Edity byl, že partnerova matka reagovala velmi zaskočeně a působila, že i přes jejich několikaletý vztah a vzájemné soužití, nepočítala s tím, že by ji již mohli udělat babičkou. Pravděpodobně se na tuto životní roli cítila příliš mladá. Další z části negativní reakci obdržela Barbora, která poprvé otěhotněla ve 23 letech. Její o deset let starší manžel se na dítě velmi těšil, rodina také, ale ohlasy od jejích přátel byly záporné, protože Barboru

⁶² Rozhovor s Adélou ze dne 10/04/2018, s. 4.

⁶³ Rozhovor s Barborou ze dne 12/04/2018, s. 3.

považovali za příliš mladou na zakládání rodiny. Ona sama na to však dle svých slov reagovala kladně, byla ráda, že otěhotněla na dnešní dobu mladá. V obou případech se jedná o aktérky se středoškolským vzděláním.

Jediná vysokoškolsky vzdělaná žena, která se setkala s částečně negativní reakcí, je Gabriela. Přestože Gabrielino první těhotenství, ze kterého se všichni v rodině a okolí těšili, skončilo v pátém měsíci potratem, matka jejího manžela reagovala na zprávu o druhém těhotenství záporně. Údajně si Gabriela měla těhotenství rozmyslet, když v době otěhotnění nebyla zaměstnána a partnerova matka ji varovala, že v tomto případě nebude mít žádný nárok na vyplácení finanční podpory v mateřství. Takovéto vypočítavé jednání však Gabriela zcela odmítá, protože otěhotnět je pro ni dar a porodit zdravé dítě pro ni znamená mnohem více než nějaká státní finanční podpora. Ona a manžel to přeci spolu zvládnou, hlavní je, že budou mít své dítě a jeden druhého.

Poslední, koho bych ráda zmínila je Kamila. S manželem se o otěhotnění přirozenou cestou snažila delší dobu, avšak ze zdravotních důvodů to bylo v jejím případě dle lékařů téměř nemožné, a proto podstoupili s partnerem umělé oplodnění. Dle vlastních slov říká, že o tomto zákroku věděla jak celá rodina, tak všichni blízcí přátelé a spolu s nimi netrpělivě očekávali zprávu, jak to dopadlo. Po zjištění, že je opravdu těhotná, obvolávala jednoho po druhém a tuto zprávu jim říkala. Všichni se spolu s ní a jejím manželem radovali.

„Postupně jsem to obvolávala (smích). Protože všichni čekali, jak to dopadlo, tak jsem opravdu, doslovně, všechny blízké obvolávala.“⁶⁴

Navazující na zprávu o těhotenství je fakt, zda a pokud ano, tak z jakých důvodů musely nebo chtěly před někým své těhotenství tajit. Téměř všechny aktérky se shodují na tom, že tuto informaci před nikým tajit nemusely. Jediné, co většina zmiňuje je, že zprávu o těhotenství říkaly až po uplynutí prvních třech měsíců, aby si byly jisty, že je vše v pořádku.

Přesto jsou tu dvě ženy, které tuto zprávu svým způsobem tajily. Jednou je opět Gabriela, která se po prvním těhotenství, které skončilo potratem v pátém měsíci, rozhodla o svém druhém těhotenství pomlčet tak dlouho, jak jen to půjde. V tomto mlčení ji napomáhal fakt, že jak ona, tak manžel mají rodiny v zahraničí a nevidají se s nimi často. V druhé polovině těhotenství se to dozvěděla během návštěvy pouze manželova matka a několik blízkých,

⁶⁴ Rozhovor s Kamilou ze dne 20/05/2018, s. 4.

zatímco zbytku rodiny a přátelům tuto zprávu řekli až po narození syna, kdy věděli, že je vše v pořádku. Když Gabriela otěhotněla potřetí, rozhodla se to před nikým netajit. Bohužel ani toto těhotenství neproběhlo dobře a Gabriele se předčasně narodila dcera, která po několika dnech v nemocnici zemřela. Všichni se na toto dítě těšili a plánovali, a také proto pro ni bylo velmi těžké a smutné se smířit s realitou, že její dítě zemřelo.

Dalším, kdo své těhotenství tajil, je Adéla. Adéla pochází z úplné rodiny, má starší sestru, obě jsou v dětství pokřtěné římskokatolickou církví a obě jsou nepraktikující křesťanky. Adéla je vdaná, má jedno dítě a cítí se politicky spíše pravicově orientovaná. Adéla má středoškolské vzdělání ukončené maturitou a pracovala jako administrátor uživatelských účtů ve velké zahraniční korporaci. Právě její zaměstnání bylo důvodem, proč své těhotenství tajila. Její argument je, že kdyby oznámila své těhotenství brzy, okamžitě by byla stažena ze zajímavých projektů, ke kterým byla jinak přizvána.

V tomto případě je možné, že zrovna výše dosaženého vzdělání vedla v případě Adély k jejímu rozhodnutí, zatajit informaci o svém těhotenství, aby nedošlo k jejímu pracovnímu podcenění. V rámci daného korporátu je výše ukončeného vzdělání zohledňována vzhledem ke kariérenímu růstu.

Na samotný porod se ani jedna z žen nijak výrazně nepřipravovala. Všechny zmiňují pouze přípravu na dítě jako takové. Žádná z žen se nezačala na příchod dítěte připravovat ihned po potvrzení těhotenství. Dřívější přípravy přiznaly ženy se středoškolským vzděláním, ale ani zde ne všechny. Přípravy velmi úzce souvisí s tím, které ženy věří, alespoň částečně, na různé pověry, tradující se s narozením dítěte. Ženy se středoškolským vzděláním, které udávají, že na pověry nevěří, začaly s přípravami výbavy pro dítě v pátém a šestém měsíci těhotenství. Ženy, které se pověrami řídily, se začaly připravovat nejdříve v sedmém měsíci a přiznávají, že kočárek, postýlku a další věci, které jsou pověrami opředené, připravoval partner až po porodu.

Jen Jana uvedla, že z její strany vůbec žádné přípravy na příchod dítěte nebyly, protože v době prvního těhotenství měl partner diagnostikovanou rakovinu a musel absolvovat operaci a sérii chemoterapií. Poslední chemoterapii nastupoval den po jejím návratu z porodnice s dcerou. Jediné, co celé těhotenství řešila, bylo, aby se partner uzdravil. Přiznává, že těhotenství šlo v té době zcela stranou a všechny přípravy a výbavu zajišťovala rodina a přátelé: „*Přípravy jsem poprvé mnoho neřešila, jen opravdu to nejnutnější, protože*

jsme měli složitou situaci. Ta byla dána tím, že partnerovi diagnostikovali rakovinu varlat, musel podstoupit operaci a poté chemoterapii, takže to pro mne bylo na prvním místě a přípravy na dítě jsem odsunula. Vlastně jsem se spolehla na podporu přátel a rodiny, od kterých jsme základní vybavu dostali darem nebo nám vše půjčili. Je to sice asi hrozné, ale tehdy jsem opravdu na dítě nemyslela, ale myslela jsem jen na Péťu, aby byl v pořádku.“⁶⁵

Pokud jde o přípravu na druhé dítě, tehdy si přála, aby byly připravené základní věci, jako kočárek, postýlka a přebalovací pult. Věci, které měli schované po prvním dítěti. Protože ale rodila před termínem, ani tyto věci před porodem připravit nestihli a vše se dokončovalo po příchodu z porodnice. Pokud jde o očekávání, tak v jejím případě šlo spíše o přání, při prvním těhotenství toužila, aby dítě bylo podobné otci. Při druhém těhotenství si přála, po prodělané rakovině partnera pouze zdravé dítě.

Také některé aktérky s vysokoškolským vzděláním přiznávají dodržování pověr. Za zmínku stojí Kamila, která otěhotněla po umělém oplodnění a z velké pověřivosti všechny přípravy nechávala na poslední měsíc těhotenství. Také očekávání neměla žádná, pouze touhu po zdravém dítěti. A Gabriela, která sama přiznává, že při svém druhém těhotenství, které následovalo po prvním, ukončeném potratem, dodržovala všechny pověry, které znala. Například kočárek kupoval manžel těsně před porodem, v době, kdy Gabriela již ležela v nemocnici kvůli riziku předčasného porodu. Při svém třetím těhotenství, jak sama říká, pro dceru nakupovala, a když po porodu zemřela, velmi ji mrzelo, že tentokrát pověry nedodržovala.

Bez ohledu na to, zda na pověry věří nebo ne, připravovaly se ženy s vysokoškolským vzděláním na příchod dítěte až ke konci těhotenství. Jako hlavní důvod udávají to, že dokud chodily do zaměstnání, neměly na přípravu čas. Ten nastal až po jejich odchodu na mateřskou dovolenou.

Téměř celý průběh prvních těhotenství udávají aktérky jako bezproblémový, jen s drobnostmi, jako jsou nevolnosti a lehké otoky končetin. Výjimkami jsou Gabriela a Helena, které konec těhotenství měly označený jako rizikové těhotenství, ale nijak špatně tento čas neprožívaly. Dokonce Gabriela, která poslední měsíc musela strávit na lůžku v nemocnici, na tuto dobu vzpomíná pozitivně. Také Kamila uvádí na konci těhotenství

⁶⁵ Rozhovor s Janou ze dne 12/05/2018, s. 3-4.

komplikace v podobě špatných srdečních ozev dítěte, a z toho důvodu indikovaný císařský řez o 14 dní dříve, než byl stanoven původní termín porodu.

Vzpomínky na porod jsou u aktérek dvojího typu. Buďto se vše vydařilo a porod probíhal bez komplikací s narozením zdravého dítěte nebo u porodu nastaly komplikace, ať už na straně matky, či narozeného dítěte. Tyto ženy nemají na porod příliš hezké vzpomínky a nerady si těžké okamžiky připomínají a snaží se je z paměti vytěsnit nebo úplně zapomenout. Všechny aktérky měly otce u porodu. Pokud rodily císařským řezem a partner nemohl být přímo s nimi na operačním sále, čekal ve vedlejší místnosti. Otec u porodu byl, dle výpovědí, pro všechny ženy velkou psychickou podporou.

Za zmínku stojí poporodní pocity Kamily, která dceru rodila císařským řezem. Současně s císařským řezem byly provedeny další gynekologické operace srůstů a Kamila dostala silné léky proti bolesti. Dodnes si není jistá, zda to byly tyto léky nebo císařský řez, který zapříčinil, že city vůči vlastnímu dítěti nepřišly ihned po porodu, jak se traduje. Říká, že jí trvalo nějaký čas si uvědomit, že její dítě je opravdu její a mateřská láska přišla až později.

„Asi tím, že jsem rodila císařem, tak když mi řekli, že mám dítě, tak sice první pocit jako super, nádhera, mám dítě, ale nějak tomu nerozumíte. Nevím, jestli je to tím, že jsem si neprošla přirozený porod, ale prostě to úplně nedochází.“⁶⁶

Ženy, které mají dvě děti, přiznávají, že druhé těhotenství pro ně bylo náročnější. Náročnost byla hlavně v tom, že se musely starat o malé dítě, které vyžadovalo jejich péči i přes to, že jim bylo špatně nebo byly unavené. Oproti období těhotenství, vzpomínají na druhý porod lépe než na ten první. Například Barbora, která měla v průběhu prvního porodu komplikace a syn se narodil s handicapem, vzpomíná na druhý porod mnohem lépe. Vše proběhlo v pořádku a syn se narodil zdravý. Na první porod nevzpomíná ráda, ale s druhým nemá problémy.

Návrat domů z porodnice a následná péče o dítě byly pro většinu aktérek, ať už se středoškolským nebo vysokoškolským vzděláním, totožné. Dopředu si to nijak neidealizovaly a věděly, že to hlavně ze začátku nebude lehké, protože si budou muset zvyknout na nové věci, na sebe s dítětem navzájem. Přiznávají únavu a počáteční nejistotu z toho, jak se o dítě starat. Ve dvou případech si partner vzal 14 dní dovolenou, aby mohl

⁶⁶ Rozhovor s Kamilou ze dne 20/05/2018, s. 5.

s dítětem a návratem domů pomáhat, což obě ženy komentují velmi pozitivně. Jejich přivyknání si na novou skutečnost, nového člena rodiny, bylo snazší.

V tomto případě výše dosaženého vzdělání nehraje roli, všechny ženy návrat domů prožívaly úměrně problémům, které přinesl. Velmi složitý návrat z porodnice měla Barbora, která musela v nemocnici svého novorozeného syna nechat, protože se narodil s handicapem a ihned po narození musel podstoupit několik operací. Celé její okolí ji podrobovalo otázkám ohledně dítěte, které porodila a nyní ho u sebe nemá. Tato situace pro ni byla psychicky velmi náročná. Podobný návrat domů prožila po druhém porodu Gabriela, která předčasně porodila dceru, a ta musela zůstat v nemocnici. Bohužel po několika dnech zemřela na selhání organismu.

Poslední žena, která se potýkala s problémy po příchodu domů, je Kamila. Ihned po porodu císařským řezem byla, jak jsem zmínila výše, operována. Následovala delší rekonvalescence než u ostatních žen a asi po dvou měsících od porodu, došlo k výraznému zhoršení bolestí zad. Bolesti byly tak silné, že starost o malou dceru musel převzít manžel a Kamila začala postupně propadat depresím, že není schopna se o vlastní dítě postarat. Dostala se do takového stadia, že musela užívat antidepresiva a psychicky se léčit. Dnes je již v pořádku a opět se o dceru dokáže postarat. Zda na vyrovnání se s depresemi mělo nějaký vliv její vzdělání, se dle mého názoru, nedá jednoznačně říci.

Vlastní reflexe všedního a svátečního dne matek

Prožitek běžného a svátečního dne před a po narození dítěte nebo dětí se postupně slil v dennodenní rutinu, ve které je nejdůležitější starost o dítě. Ani v tomto pohledu se nijak výrazně nerozcházejí názory akterek a nelze vyzozorovat výrazné rozdíly v odpovědích středoškolaček a vysokoškolaček. Obě skupiny žen se poměrně rychle přizpůsobily nové životní situaci a našly způsob, jak neztratit kontakt s okolím, společenským životem a nebýt zcela v izolaci čtyř stěn.

Před založením rodiny trávily většinou akterky všední den v zaměstnání, navštěvovaly divadla, vyrážely s přáteli za zábavou, chodily cvičit a další společenské aktivity. Ve sváteční den pak rády vyrážely s partnerem nebo přáteli na spontánní výlety nebo odpočívaly.

Po založení rodiny si většina žen uvědomuje změnu právě v oné spontánnosti. V současnosti, kdy většina má doma malé dítě, musí různé výlety plánovat dopředu, protože je nutné zabalit s sebou vše potřebné pro dítě. Proto například Kamila říká, že na výlety jezdí pouze s manželem a nikoli sama s dcerou. Je to pro ni zatím příliš náročné.

Pokud jde o společenské vyžití, snaží se jak středoškolačky, tak vysokoškolačky stále vyrazet do společnosti za kulturou, případně na cvičení. Ty, které mají k dispozici hlídání dětí prarodiči, rády vyrazí večer například do divadla spolu s partnerem. Pokud se v hlídání o děti musí s partnerem prostrídat, chodí samy s přáteli. Zmíním opět příklad Kamily, která jediná zcela otevřeně přiznala, že se po narození dcery zcela stáhla do sebe a žádnou společnost nevyhledávala. Teprve nyní, kdy jsou dceři dva roky, se pomalu snaží vracet zpět do společenského života a občas si večer vyrazí například s kolegy z práce.

Helena o sobě říká, že vždy bývala velmi aktivní a bylo pro ni velmi náročné se všech svých aktivit po narození prvního a poté druhého dítěte vzdát. Protože ke svému životu společnost a různé aktivity potřebuje, aktivně vyhledávala příležitosti, co je možné podnikat spolu s dětmi také během všedních dnů. Dle svých slov si našla trochu jinou náplň, jak se zabavit, protože s dětmi, ale i tak je spokojená. Novými zážitky si rozšířila obzory a získala na nových místech nové přátele, kteří se k současnému životnímu stadiu lépe hodí. Pokud však mohou s manželem vyrazit někam bez dětí, jdou rádi sportovat nebo do divadla.

Další změnou v Helenině svátečních dnech je dodržování tradic. Dokud byli s partnerem sami, tradice o svátcích nedodržovali, nyní se ale kvůli dětem snaží o změnu především o Velikonocích, Vánocích, narozeninách a jmeninách. Do tohoto všeho zapojují také prarodiče.

Rozdílné odpovědi lze vidět především mezi středoškolačkou Barborou a vysokoškolačkou Gabrielou. Myslím, že hlavní rozdíl je ale v náboženském založení Gabriely. Barbora využívá volných a svátečních dní mimo jiné k tomu, aby dohnala resty ze dnů všedních. Což je především úklid domácnosti a další činnosti, které ve všední dny nestihne. V současnosti, kdy má jako jediná z aktérek již poměrně velké děti a je rozvedená, má konečně o víkendech, které tráví děti u otce, volný čas sama pro sebe a může dohánět vše, co v posledních deseti letech zanedbávala kvůli péči o rodinu. Naproti tomu Gabriela všední a sváteční den striktně odlišuje. Samozřejmě jsou činnosti spojené s malým synem, kterým se ani ve sváteční den nemůže vyhnout a jeho denní harmonogram je nejdůležitější.

Avšak úkony, jako například úklid domácnosti, ve sváteční den opravdu nedělá a celá rodina se snaží veškerý tento čas trávit pohromadě.

Ostatní ženy odpovídají velmi podobně. Harmonogram všedního dne se velmi prolíná do toho svátečního. Jediné, co mají na kalendářních volných dnech a svátcích nejraději je, že partner nemusí do zaměstnání a jsou celá rodina spolu doma. Většinou to pro aktérky znamená volnější režim, protože se o péči o děti mohou podělit a ony si mohou alespoň trochu odpočinout.

Pohled žen matek na mateřství a zaměstnání

Z odpovědí akterek je patrné, že jedním z největších problémů, který s sebou mateřství přináší je buď těžká nemoc dítěte, nebo návrat do zaměstnání. Všechno ostatní lze vždy s pomocí partnera, rodiny či nejbližších nějak vyřešit. Pokud se do výchovy nebo hlídání dětí zapojují také prarodiče, je to vždy velká úleva a pomoc. Snadněji potom mohou mladé rodiny zvládnout každodenní povinnosti, ke kterým patří především vyzvedávání dětí ze školky a školy, když už oba rodiče chodí do zaměstnání nebo hlídání nemocných dětí.

Ve svém vzorku jsem ani u středoškolsky ani u vysokoškolsky vzdělaných akterek neobjevila žádnou matku, tzv. kariéristku, která by upřednostnila brzký návrat do zaměstnání na úkor dítěte. Všechny se shodují, že na prvním místě mají rodinu, a především své dítě a jeho potřeby. Návrat do zaměstnání plánují většinou až po dovršení 3 let dítěte. Protože většina akterek má zatím děti mladší tří let, plánují se před návratem do práce se zaměstnavatelem domluvit na kratším pracovním úvazku a rády by chodily do práce jen na 6 hodin. Hlavním důvodem je včasné vyzvednutí dětí ze školky a poté ze školy a poté se plně věnovaly jejich výchově a potřebám.

Aktuálně se otázka zaměstnání a mateřství týká pouze dvou středoškolaček. Barbora pracuje již několik let a přiznává, že dokud byla na rodičovské dovolené, také snila o návratu do práce na částečný úvazek, jako je tomu u ostatních akterek mého výzkumu. Realita však byla poněkud jiná. Protože se nemohla do původního zaměstnání vrátit, musela si hledat nové místo na trhu práce, a to bylo velmi složité. Podle vlastních slov bylo jedním z největších problémů právě její rodičovská dovolená, kdy byla s oběma chlapci doma sedm let a s tím souvisely další negativa ze strany zaměstnavatelů. Vadilo jim, že má dvě děti, z toho jedno handicapované a dotaz na částečný úvazek byl zcela mimo realitu: „*Realita*

*byla taková, že na šest hodin byl problém, dvě děti byl problém, handicapované dítě, které musíte neustále doprovázet po různých vyšetřeních apod. byl problém a sedmiletá díra v životopise...*⁶⁷ Pokud jde o výši dosaženého vzdělání, sama Barbora si uvědomuje, že maturita je dnes naprostou samozřejmostí a minimem vzdělání, jaké musíte mít, abyste nemuseli dělat podřadné práce, jak sama nazývá to, čím se dnes živí především přistěhovalci z východních států. Příklad pouze základního vzdělání vidí přímo u své matky, která se s tímto problémem potýká dodnes. Když Barbora hledala zaměstnání, rozesílala každý den mnoho životopisů a dostávala jen málo pozvánek k pohovoru. V současnosti Barbora říká, že zaměstnání je pro ni velmi důležitou součástí života, ale nikdy by jej nevyměnila za své děti, které navždy bude na 100 % upřednostňovat.

Návrat do zaměstnání je momentálně aktuální také pro Editu, kterou v době rozhovoru první pracovní den čekal následující týden. Obě děti chodí do školky, a proto si Edita u svého původního zaměstnavatele domluvila návrat na částečný pracovní úvazek. Za tuto možnost je velmi vděčná a po pěti letech doma na rodičovské dovolené se do práce velmi těší. Jakým způsobem bude pracovní nasazení a péči o děti zvládat, to se teprve uvidí. S manželem se domluvili na, z jeho strany, větší podpoře v domácnosti a doprovod dětí do a ze školky trénují již nyní, ještě před nástupem do zaměstnání a zatím vše funguje.

Z vysokoškolsky vzdělaných žen o návratu do zaměstnání uvažuje nyní pouze Gabriela. Syn začal chodit do školky ve dvou letech a v době rozhovoru již Gabriela měla dojem, že je ve školce spokojený a nic mu tam nechybí, a ona se může začít věnovat svému rozvoji a hledat si zaměstnání. Měla v plánu odvézt syna v létě k prarodičům, kteří by se o něj nějaký čas starali a ona by mohla chodit po pohovorech. Gabriela se rozhodla pro návrat do zaměstnání ještě před dovršením synových 3 let, i tak nadále považuje svou roli rodiče za důležitější než svou kariéru. Přestože ani jedni prarodiče nežijí v blízkosti a nemohou této rodině s péčí o syna pomáhat, je Gabriela přesvědčena nevyužít služby placené chůvy, ale vždy se bude snažit o dítě pečovat sama nebo její manžel. Při hovoru o zaměstnání je cítit, že si Gabriela v této oblasti velmi věří, a i když je pro ni rodina na prvním místě, tak se potřebuje realizovat také v zaměstnání.

Ráda bych zmínila ještě vysokoškolačku Kamilu, která uvedla, že zrovna nedávno jí volali ze zaměstnání a prosili ji o dřívější návrat z rodičovské dovolené. Ona však jejich

⁶⁷ Rozhovor s Barborou ze dne 12/04/2018, s. 7.

nabídku odmítla, protože se chce dceři věnovat do jejích tří let. V tomto případě výše dosaženého vzdělání nehraje v oblasti kariéry žádnou roli a mnohem důležitější je její dlouho očekávané dítě. Kamila o sobě sama řekla, že není kariérní typ, zatímco po rodině vždy toužila a rodičovství se jí podařilo až po umělém oplodnění.

Ostatní středoškolačky a vysokoškolačky zatím aktuálně návrat do zaměstnání neřeší a do budoucna hledí mnohdy se strachem, jak se jim podaří uspořádat začínající školkovou a školní docházku dětí s jejich návratem do zaměstnání. Až na Janu by se všechny zbývající aktérky rády vracely na částečný úvazek, pokud to bude pro jejich rodinu finančně dostupné. Jediná Jana je ochotna celou svou pracovní kariéru odsunout, zůstat v domácnosti a plně se věnovat pouze rodině a domácnosti.

Z pohledu dosažené výše vzdělání se nedá zcela jednoznačně říci, zda jsou středoškolačky nebo vysokoškolačky ambicióznější. Jedná se spíše o jednotlivce, ale i když to vysokoškolsky vzdělané aktérky neřekly přímo, tak kromě Kamily je pro ně jejich práce a určitá kariérní realizace důležitější než pro středoškolsky vzdělané ženy. Středoškolačky v zaměstnání vidí spíše návrat do „normálního“ běžného života, kdy nebudou odkázány pouze na ostatní ženy matky na rodičovské dovolené.

Zaměstnání je tedy pro obě skupiny akterek důležitá součást života, ale každá od ní očekává trochu něco jiného. Přesto všechny uvádějí, že jejich děti a rodina jsou mnohem důležitější než jakákoli práce.

Úloha rodiny v mateřství z pohledu zkoumaných žen

Vysokoškolsky i středoškolsky vzdělané aktérky se se svými partnery, ve většině případech s manžely, spoléhají sami na sebe a primárně od rodičů žádnou pomoc neočekávají. Každá pomoc prarodičů je samozřejmě vítána a jsou za ni vděčné, ať už jde o pomoc finanční nebo jen investici časovou, kdy svým vnoučatům prarodiče věnují volný čas.

Žádná z rodin od mnou zkoumaných žen nebydlí v současné době v podnájmu. Téměř všichni si vlastní bydlení pořizovali na hypotéku, aby se osamostatnili, protože společná domácnost více generací by rodinným vztahům dle názoru akterek příliš neprospěla.

Všechny aktérky uvádějí, že do výchovy a péče o děti se zapojují také partneři a vůči dětem mívají větší autoritu než matky, které s nimi tráví mnohem více času.

U středoškolsky vzdělaných žen se do péče o děti většinou zapojují více prarodiče z matčiny strany. Především jejich matky, tedy babičky dětí. U vysokoškolaček je podíl prarodičů, kteří o vnoučata starají vyrovnaný z matčiny i otcovy strany. Mnohdy je to dáno vzdáleností bydliště nebo tím, zda jsou již prarodiče v důchodu. Pokud prarodiče s dětmi tráví opravdu hodně času, pak se zapojují také do výchovy, i když akceptují výchovu nastavenou rodiči. Mnohdy ale nejde zcela o výchovu, ale spíše o to, že prarodiče své vnoučata rozmazlují, hrají si spolu a prostě si jen užívají čas strávený spolu.

Subjektivní pohled žen žijících na Praze 13 na komunální politiku

Městská část Praha 13 Stodůlky hraje pro rodiny s dětmi významnou roli. Aktérky jsou s místním zázemím spokojené, kladně hodnotí velký Centrální park s vodními nádržemi, dětskými a sportovními hřišti. Nejkladnější ohlasy jsou na renovované hřiště uvnitř vnitrobloků panelových domů, kde si děti mohou dosyta užít různých prolézaček, houpaček, pískovišť a dalšího.

Aktérky nezapomínají ani na další aktivity, které radnice Prahy 13 podporuje. Za zmínku stojí různé sportovní aktivity jako plavání nebo bruslení, kreativní a pohybové kroužky a kurzy, dotace například příměstských táborů a mnohé další.

Ženy, které samy vyrostly mimo Prahu, mají v úmyslu se z této části Prahy odstěhovat. Nejde tu ale o čtvrť jako takovou, ale spíše o vesnici, či malé město, hlavně s ohledem na životní prostředí. Přesto i tyto aktérky vybavenost Stodůlek hodnotí kladně.

Jediná Adéla uvedla také negativa této městské části. Jako mínus považuje vysoký počet obyvatel a s tím také velké množství dětí, což je problém v kapacitách kroužků, školek a škol. Kvůli omezeným kapacitám je složité umístění dětí.

Kvalita státní politiky z pohledu zkoumaných žen

Domněnka, že levicově orientované aktérky budou více přesvědčené o tom, že stát má více pomáhat rodinám se neprokázala. Aktérky shodně potvrzují, že i když je rodičovský příspěvek od státu o hodně nižší než jejich původní měsíční plat u zaměstnavatele, je to stále alespoň určitá finanční podpora, která přispívá k pokrytí některých finančních nákladů rodiny a každá žena, která čeká dítě či již dítě má, se může na tento příspěvek spolehnout.

Téměř všechny aktérky mohou porovnávat rodičovství v zahraničí a v České republice, ať už z vlastní zkušenosti nebo od svých blízkých a známých. Shodují se v tom, že jak bylo zmíněno, rodičovský příspěvek není vysoký, ale ženy mají možnost zůstat s dětmi na rodičovské dovolené bez ztráty zaměstnání až do dovršení jejich tří let. Stát garantuje, že je zaměstnavatel povinen matkám držet místo až do 3 let každého potomka. Tuto možnost, zůstat s dítětem v jeho ranném věku doma, považují všechny ženy za velkou hodnotu a stát za to hodnotí velmi kladně.

Výhrady mají spíše aktérky se středoškolským vzděláním. Většinou jim jde ale spíše jen o vylepšení podmínek pro vracející se matky z rodičovských dovolených, případně nějakou podporu mladých rodin v oblasti bydlení, například půjčky s nízkým úrokem. Problém bydlení zmiňují aktérky s politickou orientací na levici nebo bez politické vyhraněnosti.

Pokud jde o státní zdravotnickou péči, zmiňují ji také jen středoškolačky, dvě jsou s touto péčí spokojené. Adéla, která se politicky orientuje spíše pravicově, ji porovnává se zahraničím, kde působila jako au-pair, a oceňuje, že je v České republice zdravotní péče tzv. zdarma na poměrně vysoké úrovni, zatímco v zahraničí si musíte mnohé i základní úkony hradit speciálním pojištěním. Také Barbora, která je bez politické vyhraněnosti, zdravotnictví České republiky hodnotí kladně, v současnosti využívá pro handicapovaného syna ZTP výhody.

Jediná středoškolačka Edita současnou státní populační politiku zcela kritizuje. Zmiňuje, že v dřívějších dobách bylo o mladé rodiny postaráno lépe, především z pohledu dostupnosti bydlení a zaměstnání. Podle jejího názoru měly dříve mladé rodiny lepší přístup k bytům, nemusely si brát hypotéky, ale zaměstnavatel jim po odpracovaných letech bydlení zajistil. Nikdo nemohl být nezaměstnaný, byla dostatečná kapacita státních školek a další. Na vlastní situaci pohlíží ze stavu rodičovské dovolené, kdy bere malou finanční podporu, manžel nemá zcela jisté zaměstnání a mají povinnost placení hypotéky, kterou Edita považuje za velkou finanční zátěž a strach z nemožnosti placení splátek ji velmi stresuje. V návaznosti na to zmiňuje také státní zdravotní péči, kterou nepovažuje za správně nastavenou, protože za vše lepší a nadstandardní musí platit.

Edita se politicky nevyhraňuje. Jediná stát opravdu kritizuje a myslí si, že v období komunismu bylo lidem lépe. Jediné, čím se Edita od ostatních aktérek odlišuje je, že pravděpodobně nemá porovnání se zahraničím, alespoň jej nezmínila. Z rozhovoru

vyplývalo, že partner nemá stálé zaměstnání, z čehož pravděpodobně pramení také její obavy o finanční chod domácnosti.

Osobní názory na biologické a sociální mateřství

Výpovědi vůči adopci nebo pěstounské péči jsou u středoškolsky a vysokoškolsky vzdělaných akterek zastoupeny přibližně půl na půl. Většina středoškolaček uvádí, že by adoptovat dítě nemohla, buď z důvodů toho, že si myslí, že by adoptované dítě nemohly milovat tolik, jako vlastní, nebo proto, že věří v genetickou výbavu dítěte od biologických rodičů, která pravděpodobně není dobrá, když dítě odloží a nepostará se o ně ani jejich rodina.

Středoškolačky Barbora a Edita věří, že kdyby vlastní dítě mít nemohly, že by adopci podstoupily. Jsou přesvědčeny, že by adoptovanému dítěti byly schopné dopřát stejnou lásku a péči jako vlastnímu. Zatímco adopci Barbora zcela podporuje, pěstounskou péči neuznává. Zná pěstounský pár, který se pěstounství věnuje pouze jako byznysu, a to Barbora odsuzuje. Sama by do pěstounské péče nešla, protože ji považuje jako krátkodobou a nebyla by schopna po nějakém čase dítě opustit a poslat jej dál.

Vysokoškolačka Kamila má s opuštěnými dětmi osobní zkušenost, protože její matka pracuje jako vychovatelka v dětském domově a s místními dětmi přišla Kamila velmi často do kontaktu, matka některé pravidelně vodila k nim domů. Názor Kamily na adopci je takový, že adoptovatelné jsou pravděpodobně pouze malá miminka, která ještě nejsou ovlivněna okolním světem, zatímco starší děti, i když jim věnujete sebevětší lásku, tak se v dospělosti sbalí a odejdou hledat své biologické rodiče a o Vás přestanou mít zájem.

*„I když se o ně biologická matka nikdy nestarala, tak ty děti tam nějaký ten pud mají a v osmnácti letech za ní odejdou a pěstounským rodinám řeknou „na shledanou“ a už se nikdy neukážou. Z toho bych měla velký strach. A myslím, že jestli se lidé něčeho bojí, tak je to právě tohle.“*⁶⁸

⁶⁸ Rozhovor s Kamilou ze dne 20/05/2018, s. 10.

Pouze jedna vysokoškolačka uvedla, že by adopci nepodstoupila, protože vůči opuštěným dětem trpí předsudky a nedokázala by je přijmout zcela za své. Také ostatní vysokoškolačky přiznávají existenci předsudků, i když jimi samy netrpí. Shodují se na tom, že pokud se nějaký pár pro adopci rozhodne, je potřeba, aby se na všem dohodli oba partneři a pokud se nedohodnou, neměli by takový závažný krok podstupovat.

Všechny aktérky však odpovídají pouze v hypotetické rovině, protože všechny mají vlastní biologické děti. Jak středoškolačky, tak vysokoškolačky se shodují na tom, že jsou rády, že tuto otázku nemusely řešit a že obdivují všechny, kdo adopci podstoupili.

Vlastní prezentace mateřství

Mateřství považují všechny aktérky mého výzkumu za velký dar, přesto mne zajímalo, zda mohou přesně pojmenovat, co všechno jim mateřství do jejich životů přineslo. Ať už se jedná o kladné nebo záporné hodnoty.

Pozitiva mateřství z pohledu zkoumaných žen

Bez ohledu na to, zda se jedná o středoškolačku nebo vysokoškolačku, aktérky se shodují na tom, že mateřství je pro ně to nejvíc, co v životě zažily. Středoškolačky většinou uvádějí, že jim mateřství dalo pocítit velkou lásku, síla této lásky je zaskočila, a pocit pravého smyslu života. Barbora mimo tyto pocity uvedla, že mateřství jí vrátilo trochu svého dětství, protože s dětmi opět mohla být dítětem, které jezdí na bobech, navštěvuje ZOO a další dětské radovánky.

Pozitivum, které uvádí Adéla a Edita, sblížení se s vlastní matkou, je velmi důležitou hodnotou. Obě uvádějí, že díky vlastnímu mateřství konečně dokáží plně ocenit své matky, které se o ně a jejich sourozence staraly tak, jako tyto dvě středoškolačky dnes o vlastní potomky. Teprve nyní chápou, co musely obětovat a jakou péči jim věnovaly, než z nich vyrostli dospělí jedinci.

„Také jsem až teď pochopila, co všechno pro mě a moji sestru udělala naše mamka. Na mamku jsem často nasazovala a viděla na ni každou chybu, ale dneska už to tak není. Začala jsem si jí mnohem víc vážit.“⁶⁹

„Vlastně sama až teď, když mám děti, dokážu ocenit svou vlastní mámu a musím říct, že jsem si k ní našla úplně jiný a vřelejší vztah.“⁷⁰

Vysokoškolačky se také zmiňují o zodpovědnosti, o získání celé rodiny a další. Mimo jiné například Helena oceňuje získání nových přátelství a odpočinek od zaměstnání.

Negativa mateřství z pohledu zkoumaných žen

Téměř každá z aktérek má s mateřstvím spojené také negativní pocity, omezení a věci, o které je mateřství připravilo. Kromě Gabriely se všechny aktérky shodují v tom, že jim mateřství vzalo čas pro sebe, například na sport nebo na odpočinek. Všechny také přiznávají, že jsou hodně unavené a vyčerpané nočním a časným ranním vstáváním.

Gabriela je pravděpodobně v důsledku vlastní výchovy přesvědčená, že je v pořádku, když se založením rodiny přišel zcela jiný život. V současné době se cítí zcela šťastná a žádná negativa nepocituje.

Další důležitý negativní fakt uvádějí středoškolsky vzdělané aktérky a jedná se o to, že na sebe s partnerem přestali mít dostatek času. U Barbory vedl nedostatek času až k odcizení se s manželem a následnému rozvodu, s čímž před založením rodiny v žádném případě nepočítala. Jana například uvádí, že všechny klady spojené s mateřstvím, jako je mazlení, obětí s dětmi a další, tak o to přichází u partnera a velmi to postrádá.

Mezi negativa bych také zařadila nové pocity aktérek, které zažívají, jako je ztráta bezstarostnosti, pocit neustálého strachu a u některých možná také výše zodpovědnosti, kterou nyní v souvislosti s mateřstvím pocítují. A velmi důležitý je také pocit, který popsala Edita: *„Nepočítala jsem s tím, že se mi můj život zcela změní, vůbec mě to nenapadlo, že budu pro všechny takový otrok. Otroky pro všechny a nikdo to neocení, všimnou si toho jen*

⁶⁹ Rozhovor s Adélou ze dne 10/04/2018, s. 9.

⁷⁰ Rozhovor s Editou ze dne 21/04/2018, s. 5.

tehdy, pokud některá ze zajetých věcí přestane fungovat, tak všichni začnou koukat, proč to nefunguje. Ale aby ocenili, že to do té doby všechno fungovalo, to je ani nenapadne. Nikdo za nic nepoděkuje, všichni považují moji práci a obětavost za samozřejmost, až si občas říkám, že jsem se měla narodit jako chlap.“⁷¹

Edita dokonce chvíli uvažovala, zda by dnes chtěla děti mít, kdyby dopředu věděla, jak složité to bude. Avšak po krátké pomlce konstatovala, že ano, ale že to je opravdu velmi náročné.

Celkově se dá říci, že přestože aktérky uvádějí nejen pozitiva, ale také mnohá negativa, která jsou s mateřstvím spojená. Nad negativy vždy vítězí pozitiva a všechny aktérky bez ohledu na vzdělání či politickou příslušnost jsou šťastné, že mají své děti.

Proto, aby bylo jejich mateřství i nadále spokojené, se téměř shodují v tom, že potřebují zdraví, dobré vztahy s partnerem a rodinou a v neposlední řadě také finanční zabezpečení.

„Ale i přes to, že můj syn je handicapovaný, jsem rozvedená a vyjít každý měsíc s financemi je celkem náročné, tak i přes to musím říci, že jsem šťastná, že děti mám. Netvrdím, že jsem naprosto se svým životem spokojená, ale s tím, že jsem matka a jaké mám děti, tak s tím spokojená jsem.“⁷²

⁷¹ Rozhovor s Editou ze dne 21/04/2018, s. 5.

⁷² Rozhovor s Barborou ze dne 12/04/2018, s. 13.

ZÁVĚR

5. JE MATEŘSTVÍ NA PRAHU NOVÉHO TISÍCILETÍ PRO ŽENY POZITIVNÍ ČI ABSOLUTNÍ HODNOTOU NEBO JDE O HODNOTU ZBYTNOU, SPOLEČENSKOU NUTNOST NEBO ZÁTĚŽ?

Hodnota je v Encyklopedii antropologie Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity definována jako vyjádření míry významu jakéhokoli objektu pro člověka. Hodnoty se objektům připisují až jejich hodnocením.⁷³

Z tohoto výzkumu vyplývá, že mateřství je pro ženy i v této postmoderní době, na počátku nového tisíciletí, absolutní pozitivní hodnotou. Všechny aktérky se shodují, že mateřství je největší dar, jaký kdy dostaly. Dvě středoškolsky vzdělané ženy uvedly, že dle jejich názoru jim vlastní mateřství otevřelo cestu ke svým matkám, ke kterým si našly mnohem vřelejší vztah a dokázaly je ocenit. Středoškolačka Dana, jejíž oba rodiče pracovali jako učitelé, považuje za velké pozitivum, že může předat své zkušenosti další generaci, protože děti jsou podstatou všeho.

Vedle pozitivních přínosů, dovedly aktérky uvést také negativa, která je s mateřstvím čekala. Většinou se shodují na nedostatku spánku, nedostatku času pro sebe a partnera. Nedostatek času na partnera a izolace v mateřském světě vedly dle názoru středoškolačky Barbory k rozpadu jejího mateřství. Zajímavé negativum uvádí Edita, a to je pocit, že všem doma dělá otrocka a nikdo její nasazení pro rodinu neocenuje. Jediná vysokoškolačka Gabriela, která jediná je z mého výzkumu věřící, neuváděla žádné negativum, je přesvědčena, že s mateřstvím skončil dosavadní život, a je to tak v pořádku, proto jí nic nechybí a nemyslí si, že ji mateřství o něco připravilo. Vysokoškolačka Kamila uvedla pro ni zvláštní negativum, že z dříve společenského člověka, který miloval společnost, se sama dobrovolně před světem uzavřela. Důvodem byla pravděpodobně touha po dítěti a vlastní rodině, která se naplnila až po umělém oplodnění a ona chtěla být se svou dcerou sama a užívat si to jen s ní a manželem. Opakem je potom vysokoškolačka Helena, která se společenského života

⁷³ Encyklopedie Antropologie. [online].[vid. 2018-12-22]. Dostupné z: <http://is.muni.cz/do/sci/UAntrBiol/el/encyklopedie/index.html>

zcela odmítla vzdát a našla si nové přátele v novém okruhu dostupných osob, tedy mezi ostatními matkami.

Důležité faktory, které mají na mateřství vliv, jsou rodina, státní a komunální politika. Aktérky mého výzkumu vyrůstaly v různých krajích České republiky a rodiny, ze kterých pocházejí, mají rozdílné socioekonomické statusy. Některé jsou jedinými dětmi v rodině, jiné mají starší nebo mladší sourozence. Většina vyrostla v úplných rodinách, jen tři středoškolačky uvedly, že pocházejí z rozvedených rodin. Při vzpomínkách na výchovu aktérky subjektivně hodnotily různé způsoby výchovy, kdy se rodiče na výchově podíleli rovným dílem, nebo převládala autorita otce či matky. Aktérky, které uvedly, že jejich otec k získání autority využíval pocit strachu nebo fyzické tresty, nechtějí v modelu výchovy rodičů pokračovat. Všechny tři tyto aktérky mají shodně středoškolské vzdělání a pocházejí z rozvedených rodin. Ostatní aktérky, ať už středoškolsky nebo vysokoškolsky vzdělané, by rády na výchovu svých a partnerových rodičů navazovaly. Současně však chtějí do výchovy vložit i část sami sebe, chtějí tedy najít správný střed. Podle výpovědí akterek je možné říci, že rozvod rodičů má na budoucí model výchovy dětí vliv. Důležitou vzpomínku na dětské hry na rodinu uvedla Edita, která je jednou z žen s rozvedenými rodiči a otcem, který uplatňoval dle jejího názoru autoritu strachu. Ve hře na rodinu v jejím případě nefiguroval otec, byla jen ona jako matka a panenka jako dítě.

Bez ohledu na to, z jaké rodiny aktérky pocházejí, shodují se na tom, že podpora rodiny v mateřství je velmi důležitá. Všechny oceňují podporu partnera a jeho starost a výchovu potomků, ale také prarodiče, kteří se snaží s vnoučaty trávit mnoho času a mladým rodinám pomáhají hlídáním nebo případnou finanční výpomocí. Žádná z mladých rodin pomoc od rodičů neočekává a spoléhají se dle výpovědí sami na sebe, ale pomoc neodmítají.

Rodina je jen jeden z faktorů, který mladé rodiny ovlivňuje. Pokud jde o státní a komunální politiku, ani jedna neměla dle výpovědí na touhu založit rodinu zásadní vliv. Po založení rodiny toužily všechny aktérky, když potkaly partnera, se kterým rodinu založit chtěli a nad státem, či místem bydliště neuvažovaly. Komunální politiku Prahy 13 ve vztahu k rodinám s malými dětmi téměř všechny aktérky hodnotí kladně. Vyzdvihují především zázemí rekonstruovaných dětských a sportovních hřišť, podporu školních a mimoškolních sportovních a kreativních aktivit. Přesto jsou mezi aktérkami takové, které se Prahu 13 dříve nebo později chystají opustit. Jedná se o aktérky, které pocházejí z vesnice nebo malého města a chtějí, aby jejich děti vyrostli v podobném prostředí, jako ony samy.

Při porovnání výpovědí a mě známého sociálního zázemí akterek, je patrné, že většina rodin nemá zásadní finanční problémy. Je možné, že je to jeden z důvodů, proč téměř všechny aktérky hodnotí státní populační politiku kladně. Aktérky vyzdvihují především možnost rodičovské dovolené do tří let dítěte, přestože finanční podpora, kterou dostávají, nedosahuje jejich dřívějších výdělků většinou ani z poloviny. Téměř všechny aktérky porovnávají politiku České republiky s ostatními evropskými státy, ať už z osobní zkušenosti nebo zprostředkovaně přes známé a hodnotí ji kladně. Naproti tomu jediná aktérka, která porovnání se zahraničím nemá, politiku České republiky pomlouvá a kritizuje. Hlavním problémem je dle jejího názoru bydlení mladých rodin, které musí ve většině případech řešit hypotékou, kterou považuje za stresující faktor spokojeného života. Porovnává současnost s komunismem a domnívá se, že dříve se měli lidé lépe a měli s dětmi lepší podporu, než je tomu dnes. Politicky je tato aktérka nevyhraněná a její partner nemá zcela jisté zaměstnání, což vede k finančním tlakům. Další velký problém vidí v návratu matek do zaměstnání. Na tento problém poukazují i ostatní, především středoškolsky vzdělané, aktérky. Podle jejich názoru by měl stát více podporovat firmy, které těmto ženám umožní návrat do zaměstnání a vyhoví například požadavkům na zkrácené pracovní úvazky.

Přestože aktérky z mého výzkumu uvedly jistou kritiku státu či jiné obtíže spojené s mateřstvím, všechny, bez ohledu na výši dosaženého vzdělání nebo politickou orientaci, jsou šťastné, že jsou matkami a mateřství je po ně i na prahu nového tisíciletí pozitivní hodnotou.

CITOVANÁ ODBORNÁ LITERATURA

- BUBLEOVÁ, V. – FRANTÍKOVÁ, J. – VRÁNOVÁ, L.: *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. Praha, Středisko náhradní rodinné péče o. s., 2011.
- FIALOVÁ, L. – HAMPLOVÁ, D. – KUČERA, M. – VYMĚTALOVÁ, S.: *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Praha: Sociologické nakladatelství Slon, 2000.
- GIDDENS, A.: *Sociologie*. Praha: Argo, 1999.
- HAMPLOVÁ, D. – RYCHTAŘÍKOVÁ, J. – PIKÁLKOVÁ, S.: *České ženy: vzdělání, partnerství, reprodukce a rodina*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003.
- HROCH, M. a kolektiv: *Úvod do studia dějepisu*. Praha: SPN, 1985.
- MOŽNÝ, I.: *Moderní rodina (mýty a skutečnosti)*. Brno: Blok, 1990.
- MOŽNÝ, I.: *Rodina a společnost*. Praha, Sociologické nakladatelství Slon, 2011.
- KUČERA, M. – FIALOVÁ, L.: *Demografické chování obyvatelstva České republiky během přeměny společnosti po roce 1989*. Praha, Sociologický ústav AV ČR, 1996.
- LAŠŤOVKA, M.-LEDVINKA, V. a kol.: *Pražský uličník., Encyklopedie názvů pražských veřejných prostranství, 1. díl (A-N)*. Praha: Libri, 1997.
- LAŠŤOVKA, M. - LEDVINKA, V. a kol.: *Pražský uličník. Encyklopedie názvů pražských veřejných prostranství, 2. díl (O-Ž)*. Praha: Libri, 1998.
- PRUDKÝ, L.: *Hodnoty a normy v české společnosti – stav a vývoj v posledních letech*. Praha: Akademické nakladatelství CERM, 2004.
- ŠVARŘÍČEK, R. - ŠEĐOVÁ, K. a kol.: *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách.*: Praha: Portál, 2007.
- VODÁKOVÁ, A. - VODÁKOVÁ, O.: *Rod ženský*. Praha: Slon, 2003.

INTERNETOVÉ ZDROJE

- Adopce Projekt náhradní rodinné péče. Dostupné z: <http://www.adopce.com/informace/zakladni-pojmy/>
- Baby club Juklík. Dostupné z: www.juklik.cz
- Český statistický úřad. Dostupné z: <https://www.czso.cz/>
- Česká národopisná společnost. Dostupné z: <http://www.narodopisnaspolcnost.cz/>
- Dům dětí a mládeže Stodůlky. Dostupné z: <http://www.ddmstodulky.cz/>
- E_Úvod do společenskovedních metod. Dostupné z: <http://moodle.fhs.cuni.cz/course/view.php?id=614>
- Gymnázium Jaroslava Heyrovského. Dostupné z: <http://www.gymjh.cz/cs/>
- JIRKOVÁ, K: *Porodné-nárok na dávku*. Autor: MPSV odbor 44. Poslední aktualizace: 14. 1. 2016. Dostupné z: <https://portal.mpsv.cz/sprava/pristupnost>
- KD Mlejn. Dostupné z: <http://www.mlejn.cz/>
- Ministerstvo práce a sociálních věcí. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/>
- Oficiální stránky Městské části Praha 13. Dostupné z: <https://www.praha13.cz/>
- Praha zelená. Dostupné z: <http://www.prahazelena.cz/index.html>
- Pražská příroda. Dostupné z: <http://www.praha-priroda.cz/>
- Radlická radiála. Dostupné z: <http://www.radlickaradiala.info/> a <http://www.radiala.cz/>
- Státní fond rozvoje bydlení. Dostupné z: <http://www.sfrb.cz/>
- STRAŠILOVÁ, G: „*Husákovy*“ versus „*Havlovy děti*“. Měsíčník Českého Statistického úřadu: Vydání 11-12/2013. Dostupné z: <http://www.statistikaamy.cz/2013/12/husakovy-versus-havlovy-deti/>

- Suburbanizace Prahy. Dostupné z:

http://sreview.soc.cas.cz/uploads/eb358d04143aa246cd537ef1db7de1dc95ed4f6b_187_27_oured15.pdf

- TICHÁ, E.: *Největším vítězstvím je pro ženu dítě, říká advokátka Slámová.* OnaDnes. Praha: Nakladatelství MF Dnes. 2017, 88(4), s.3-4. ISSN 0009-0794.(vyšlo jako příloha 9.dubna 2017)

LEGISLATIVNÍ NAŘÍZENÍ ČR

1. § 195 odst. 1-5 zákona č. 262/2006 Sb., Zákoník práce
2. § 196 zákona č. 262/2006 Sb., Zákoník práce
3. § 197 zákona č. 262/2006 Sb., Zákoník práce
4. § 3 odst. 3 zákona č. 117/1995 Sb., O státní sociální podpoře, ve znění zákona č. 402/2001 Sb.
5. § 32 odst. 1 zákona č. 117/1995 Sb., O státní sociální podpoře, ve znění zákona č. 73/2011 Sb.

PŘÍLOHY-PŘEPIS NAHRÁVEK ROZHOVORŮ

Příloha č.1	Rozhovor Adéla (10/04/2018)
Příloha č.2	Rozhovor Barbora (12/04/2018)
Příloha č.3	Rozhovor Dana (20/04/2018)
Příloha č.4	Rozhovor Edita (21/04/2018)
Příloha č.5	Rozhovor Gabriela (30/04/2018)
Příloha č.6	Rozhovor Helena (05/05/2018)
Příloha č.7	Rozhovor Ilona (10/05/2018)
Příloha č.8	Rozhovor Jana (12/05/2018)
Příloha č.9	Rozhovor Kamila (20/05/2018)
Příloha č.10.....	Rozhovor Laura (09/06/2018)